

Vilniaus universiteto
Istorijos fakulteto
Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedros
Paveldosaugos specialybės studentės
Ingos Levickaitės

Etnografinis muziejus kaip ugdymo erdvė: Lietuvos liaudies buities muziejaus atvejis

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
Dr. R. Šermukšnytė

Vilnius
2006

Turinys

Įvadas	3
1. Ugdymo misija muziejų veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose.....	7
2. Veiklos prioritetų ištakos bei kaita: nuo paveldosaugos prie edukacijos....	9
3. Ugdymo situacijos:	17
3.1. Eksponavimo formos: nuo statišku prie “veikiančių“	17
3.2. Mokymo bei mokymosi dėmė neformalioje autentiškoje aplinkoje?.....	29
3.3. Tradicinės šventės: edukacijos ir komercijos sintezė?.....	38
3.4. Ugdymo medijos: nuo muzealijų prie virtualių formų.....	40
Išvados	46
Naudotų šaltinių sąrašas.....	48
Naudotos literatūros sąrašas.....	49
Priedas.....	52

Įvadas

Tyrimo aktualumas Ugdymas (edukacija) edukologijos moksle yra suprantamas kaip tam tikrose *ugdymo situacijose* vykstantis tobulinantis žmogų bendravimas su žmonių, kultūros ir gamtos aplinka.¹ Pasak vieno žymiausių vokiečių muziejinės pedagogikos specialistų Klausio Weschenfelderio, muziejų, kuriam priskiriamos paveldosauginė, mokslinė ir visuomeninė funkcijos, kaip *ugdymo erdvę* galime įvardinti dėl jam būdingų ugdymo situacijų, kurios yra kuriamos tikslingai (ekspozicijos, parodos, edukacinės programos, paskaitos ir t.t.).² Konkretūs ugdymo tikslai, turiniai, formos ir priemonės, kuriantys ugdymo situacijas muziejuose, priklauso nuo konkretaus muziejaus profilio. Etnografiniams muziejams, kaupiantiems, tiriantiems bei populiarinantiems etnografinį paveldą, yra priskiriamos etnininių kultūrų įvairovės, kultūrinio individualumo ir savasties populiarinimo funkcijos.

Lietuvoje etnografinių muziejų grupės lyderiu yra laikomas Lietuvos liaudies buities muziejus. Išsaugojęs nuo sunykimo ir išgelbėjęs dalį Lietuvos etnografijos paveldo, jis yra daugelio Lietuvos etnografiniuose muziejuose (ir komercinėse struktūrose) nūnai taikomų edukacinės veiklos formų pradininkas. Tad šiame muziejuje vykdytos bei vykdomos ugdomosios veiklos tyrimas, paremtas edukologine bei muziejinės pedagogikos literatūra, leistų atskleisti ne tik šio, bet ir kitų Lietuvos etnografinių muziejų edukacinę veiklą bei įvertinti etnografinių muziejų edukacinį potencialą.

Tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai

Šio tyrimo objektas – etnografinio muziejaus kaip ugdymo erdvės funkcionavimas.

Tyrimo tikslas – pasitelkus Lietuvos liaudies buities muziejuje taikomų eksponavimo formų, priemonių, rengiamų edukacinių programų analizę, atskleisti etnografinio muziejaus kaip ugdymo erdvės funkcionavimo specifiką.

Tikslui įgyvendinti siekiama šių uždavinių:

---

¹ Žr. Jovaiša L. Edukologijos pradmenys. Šiauliai. 2001. P. 7-13.

² Weschenfelder K. Handbuch Museumspädagogik. Düsseldorf, 1992. S. 96-105.

1. išsiaiškinti prioritetines muziejų veiklos kryptis Lietuvos muziejų veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose ir atskleisti Lietuvos liaudies buities muziejaus veiklos prioritetų ištakas bei kaitą;
2. nustatyti eksponavimo formų Lietuvos liaudies buities muziejuje specifiką;
3. ištirti mokymo bei mokymosi neformalioje Lietuvos liaudies buities aplinkoje galimybes;
4. išsiaiškinti, ar esama komercijos elementų savitoje Lietuvos liaudies buities muziejaus edukacinėje programoje - tradicinėse šventėse;
5. atskleisti ugdymo medijų naudojimo muziejuose kaitą ir tos kaitos pasekmes ugdymo procesui.

Literatūros ir šaltinių ir apžvalga

Muziejų pedagogikos teorinis pagrindimas, muziejinės edukacijos objekto, metodologijos bei praktikos teorijos, vadybos standartų problemos Lietuvoje nėra tirtos. Kol kas vienintelį teorinį straipsnį apie kai kurių vyraujančių vakarietišku muziejinės edukacijos tendencijų bei jų sklaidos pažinimo galimybes paskelbė Nastazija Keršytė.³ Publikacijoje muzeologė trumpai pristatė vokiškąją bei angliškąją muziejinės edukacijos mokyklą, tačiau į praktinį jų taikymą muziejuose nesigilino, tik išskyrė pagrindines muziejinės edukacijos formas: ekskursiją, paskaitą, pamoką ir t.t. Kiti straipsniai apie Lietuvos muziejų edukacines programas yra daugiau traktuotini kaip muziejininkų tarpusavio patirties dalinimasis.⁴ Ne išimtis yra ir Lietuvos liaudies buities muziejaus ugdomosios veiklos tyrinėjimai. Daugiausia aprašomojo pobūdžio straipsnių su keliais analitinio pobūdžio pastebėjimais, skirtų muziejaus edukacinių programų pristatymui, reportažams iš tradicinių švenčių bei renginių, yra publikuota periodiniame leidinyje „Muziejininkystės biuletenis“. Taip pat trumpas visų edukacinių programų aprašymas patalpintas muziejų portale ir Lietuvos liaudies buities muziejaus interneto svetainėje.⁵ Išsamiausiai buvo pristatyta vestuvių edukacinė programa, pateikiant jos scenarijaus

---

³ Keršytė N. Muziejinė edukacija ir mokymas(is) // Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika. V. 2005.

⁴ Pvz., žr. Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika. V. 2005. Straipsnių rinkinys paskelbti edukacinių programų aprašymai, jų rengimo problemos, tematinė analizė ir t.t.

⁵ www.muziejai.lt, www.llbm.lt

fragmentus.⁶ Teodora Morkūnienė trumpai apibūdino Kalėdų laikotarpiu vykdomas edukacines programas.⁷ Vida Olechnovičienė gilinosi į Velykų šventės muziejuje rengimo istoriją bei Užgavėnių ypatumus.⁸ Eligijus Juvencijus Morkūnas rašė apie Amatų dienas.⁹ Joms buvo išleistas specialus leidinys su aprašais ir iliustracijomis apie amatininkų darbo procesus.¹⁰ Dėmesio susilaukė ir tradicinėmis tampančios regionų dienos.¹¹ Taip pat pristatytas kartu su Rumšiškių muziejaus dvaro akademija išleistas neformaliam suaugusiųjų švietimui adresuotas kompaktinis diskas „Lietuva: iš tremties į Europą“ – pateiktos jo temos, struktūra, valdymas.¹²

Dėl literatūros skurdumo išsikelto tikslo įgyvendinimui buvo pasitelkta šaltinių medžiaga. Daugiausia buvo remtasi Lietuvos liaudies buities muziejaus archyve saugoma etnografinė medžiaga: pirmųjų tradicinių švenčių (Užgavėnių, Sekminių), edukacinių programų aprašymais, jų scenarijumi, programa, veiklos pasiūlymais.¹³ Muziejininkė Nijolė Pliuraitė aprašė mėginimus dar 1975 metais rengti veikiančias eksterjero ekspozicijas, kuriose demonstruoti lauko darbai ir su jais susiję papročiai.¹⁴ Šiek tiek žinių galima rasti ir apie vėlesnes veikiančias ekspozicijas. Išsamiausiai rašyta apie dūminės Klepšių gryčios Aukštaitijos sektoriuje atidarymą, muziejininkės-interpretatorės darbo su lankytojais patirties aspektus.¹⁵ Užfiksuoti ir Vaitakarčio bei Žaidimų sodybų, kuriose įrengtos veikiančios ekspozicijos, interjero rengimo principai; pagrįsta, kodėl

⁶ Olechnovičienė V. Ties šeimos židiniu stabtelėjus: po jungtųjų ceremonijos – į Lietuvos liaudies buities muziejų... // Muziejininkystės biuletenis, 2002, Nr. 1. P. 36-39.

⁷ Morkūnienė T. Kalėdinės dienos Lietuvos liaudies buities muziejuje // Muziejininkystės biuletenis, 2001, Nr. 1. P. 37.

⁸ Olechnovičienė V. Velykų šventei Lietuvos liaudies buities muziejuje – 10 metų // Muziejininkystės biuletenis, 2000, Nr. 2. P. 32, Olechnovičienė V. Du kartus šiais metais Lietuvos liaudies buities muziejus varė žiemą // Muziejininkystės biuletenis, 2001, Nr. 1. P. 37.

⁹ Morkūnas E. J. Gyvoji etnografija Rumšiškėse // Muziejininkystės biuletenis, 2000, Nr. 3. P. 13, Morkūnas E. J. Amatų dienos Lietuvos liaudies buities muziejuje // Muziejininkystės biuletenis, 2001, Nr. 4. P. 40-41.

¹⁰ Lietuvos liaudies buities muziejus. Senieji amatai. 2002.

¹¹ Olechnovičienė V. Regionų dienos Lietuvos liaudies buities muziejuje // Muziejininkystės biuletenis, 2003, Nr. 4. P. 47-49.

¹² Levickaitė I. Išleistas naujas kompaktinis diskas // Muziejininkystės biuletenis, 2004, Nr. 4. P. 22-23.

¹³ Kalėdų šventės, įvykusios 1991 metais, gruodžio 25, 26, 27, 28 ir 1992 metais sausio 4 ir 5 d. medžiaga. Byla saugoma LLBM archyve; LBM-9178; Vaikų gegužinė 1988 metais gegužės 28 d. Rumšiškės. 1988. Saugoma LLBM archyve, LBM-5733; Žiemos palydų šventės aprašymas LTSR liaudies buities muziejuje 1981 m. vasario 21 d. Rumšiškės. 1981. Saugoma LLBM archyve, LBM-623.

¹⁴ Lietuvos liaudies buities muziejaus po atviru dangumi patirtis organizuojant tradicines liaudies šventes ir ateities perspektyvos. LLBM vyresn. muziejininkės N. Pliuraitės pranešimas, skaitytas konferencijoje Archangelske. Rumšiškės. 1989. Saugoma LLBM archyve, LBM-6514.

¹⁵ Levickaitė I. Veikianti Klepšių sodyba Lietuvos liaudies buities muziejuje. Byla saugojama LLBM archyve, LBM-11106.

eksponavimui pasirinkti tam tikri eksponatai.¹⁶ Statistinius duomenis apie muziejaus edukacinę veiklą surinko muziejininkė Sigita Žukauskaitė;¹⁷ įvykusių edukacinių programų skaičius atsispindi muziejaus Ryšių su visuomene skyriaus ataskaitose.¹⁸ Daug niekur neužfiksuotos, todėl ypač vertingos informacijos apie muziejaus ekspozicijų kūrimo principus, eksponavimo formų kaitą, edukacinių programų rengimą autorei suteikė Lietuvos liaudies buities muziejaus direktoriaus pavaduotojas informacijai ir švietimui E.J.Morkūnas, Buities, amatų ir verslų skyriaus vedėja Janina Samulionytė, vyresnioji muziejininkė V.Olechnovičienė ir kiti muziejininkai. Informacija rinkta naudojant interviu metodą, ją užrašant, sisteminant ir analizuojant.

Šiame darbe, pristatant teorinius muziejinės edukacijos aspektus, naudotasi 1996 metais leistu mokymui(si) muziejuose skirtu straipsnių rinkiniu, analizuojančiu muziejų ekspozicijų pritaikymą mokantis visą gyvenimą (1996).¹⁹ Rinkinyje publikuoti žymiausių muziejinės edukacijos teoretikų ir praktikų darbai, atskleidžiantys platų temų spektrą nuo mokymosi teorijų, auditorijų, ekspozicijų planavimo, įvertinimo iki anotacijų rašymo taisyklių.²⁰ Taip pat naudotasi Merethe Froyland atliktais mokymosi teorijų ir jų taikymo muziejuose galimybių tyrimais²¹ bei Alison James atliktomis lankytojų studijomis.²²

Tyrimo metodai: aprašomasis, analitinis, lyginamasis.

Žodžiai raktai: ugdymas, ugdymo erdvė, ugdymo situacija, muziejinė edukacija, paveldosauga, mokymas(sis), „veikianti“ ekspozicija, statiška ekspozicija, virtuali forma.

¹⁶ Vaitakarčio ekspozicijos atidarymas. Etnografinė medžiaga. Byla saugoma LLBM archyve, LBM-10726; Žaidimų sodybos projektas. Byla saugoma LLBM archyve, LBM-11091.

¹⁷ Žukauskaitė S. Statistiniai duomenys rengiamai parodai apie LLBM keturiasdešimtmetį. Saugoma asmeniniame S.Žukauskaitės archyve.

¹⁸ 2003 metų LLBM Ryšių su visuomene skyriaus darbo ataskaita. Saugoma LLBM Ryšių su visuomene skyriaus archyve.

¹⁹ Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996.

²⁰ Žr. Borun M. The stages of evaluation // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996; Cassels R. Learning styles // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996; Dierking L. Historical survey of theories of learning // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996; Gardner H. Multiple intelligences // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996; McManus P. Label reading behaviour // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996; Roberts L. Educators on exhibit teams: a new role, a new era // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996; Serell B. and Rampling B. Computers on the exhibit floor // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996.

²¹ Froyland M. Daugkartinis patyrimas įvairiose aplinkose – MEMUS muziejų Pedagogikos teorinis pagrindimas // http://www.bms.edu.lv/bms_eng/.

²² James A. Įvadas į lankytojų studijas // http://www.bms.edu.lv/bms_eng/.

1. Ugdymo misija muziejų veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose

Paskutiniiais dešimtmečiais pasaulinėje praktikoje ugdymas yra visų muziejų veiklos pagrindas, o ekspozicijas veikiausiai galima laikyti pačiomis svarbiausiomis priemonėmis, kuriomis muziejai gali daugiau arba mažiau skatinti čia besilankančių žmonių mokymą bei mokymąsi.²³

Analizuojant Lietuvos muziejų veiklą reglamentuojančius įstatymus, pastebime, kad juose daugiau akcentuojamos paveldosauginės muziejaus kaip institucijos funkcijos.²⁴ Svarbesnis eksponatas, o ne lankytojas, nors Lietuvos kultūros politikos nuostatose yra įtvirtintas naujas požiūris, t.y. šiuolaikinio muziejaus veikla siejama su kultūros, švietimo ir informacijos skleidimo funkcijomis.²⁵

Pagal tipinio Lietuvos muziejams statuto pavyzdį parengtame ir 2004 metais patvirtintame Lietuvos liaudies buities muziejaus statute teigiama, kad šis muziejus yra respublikinė biudžetinė įstaiga, kaupianti, sauganti, tirianti, konservuojanti, restauruojanti ir populiarinanti muziejines vertybes, atspindinčias liaudies buities kultūrą, tradicijas, papročius.

Pagrindiniai jo, kaip etnografijos rūšies muziejaus, veiklos tikslai statute deklaruojami taip:

1. kaupti, saugoti, restauruoti, tirti, eksponuoti bei populiarinti materialines ir dvasines kultūros vertybes, atspindinčias liaudies buities kultūrą, tradicijas, papročius;
2. susieti istorijos ir buities kultūros paveldo apsaugą su visuomenės kultūros bei švietimo poreikiais ir kultūros paslaugų teikimu;
3. išryškinti lietuvių tautinio identiteto ypatumus ir išskirtinumą.

Nors ir suformuluotas gana abstrakčiai, ugdymo tikslų apibrėžimui artimiausias būtų antrasis Lietuvos liaudies buities muziejaus statuto veiklos tikslų punktas, kuriame pristatomas muziejuje saugomo paveldo santykis su lankytoju. Muziejus turėtų derinti

²³ Žr. Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996. P. vii.

²⁴ Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas. 1995 m. birželio 8 d. Nr. I-930, Vilnius // <http://www.muziejai.lt>; Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo pakeitimo įstatymas. 2003 m. gegužės 29 d. Nr. IX-1593, Vilnius // <http://www.muziejai.lt>.

²⁵ <http://www.muziejai.lt>.

vertybių tyrimą, kaupimą ir saugojimą su informacijos visuomenei teikimu ir jos švietimu.

Igyvendindamas pagrindinius savo veiklos tikslus, muziejus vykdo tokias funkcijas:

- atrenka, perkelia ir saugo muziejaus teritorijoje kaimų, miestelių, dvarų būdingus statinius bei kitas muziejines vertybes;
- formuoja muziejaus rinkinius, rodančius buities kultūros istoriją;
- kaupia mokslinę medžiagą, susijusią su Lietuvos kaimų, miestelių, dvarų architektūra, statyba, amatais, verslais, buitimi;
- užtikrina sukauptų muziejinių vertybių apskaitą ir apsaugą, jų konservavimą bei restauravimą;
- rengia pastatų bei jų interjero ekspozicijas, atskleidžiančias kaimų, miestelių, dvarų gyventojų buities istoriją, kultūrą, lietuvių tautos kovą prieš okupantus, tremtį.
- sudaro sąlygas muziejuje saugomų vertybių viešam naudojimui: rengia nuolatines ir laikinas ekspozicijas, publikuoja tyrimų rezultatus, ruošia parodas;
- kartu su švietimo įstaigomis arba pagal Švietimo ministerijos patvirtintas programas rengia ir vykdo muziejines moksleivių lavinimo programas;
- atlieka savo rūšies muziejuose esančių rinkinių apskaitos, apsaugos ir tyrimo metodinio centro funkcijas;
- kaupia informaciją apie savo rūšies muziejinius rinkinius;
- prisideda prie savo rūšies muziejų darbuotojų tobulinimosi programų rengimo ir vykdymo;
- organizuoja etninį paveldą populiarinančias šventes, koncertus ir kitus renginius;
- rengia veikiančias ekspozicijas su senųjų amatų procesų demonstravimu.²⁶

Ugdomojo pobūdžio muziejaus veiklos funkcijos (edukacinės programos, veikiančios ekspozicijos) nėra prioritetingos. Dalis vykdomų funkcijų, pavyzdžiui, ekskursijos ar teminiai užsiėmimai suaugusiems, net neminimos.

---

²⁶ Lietuvos liaudies buities muziejaus statutas. 2004 m. Saugomas LLBM archyve.

Strateginiai muziejaus veiklos nuostatai dar rengiami. Juose taip pat išskiriamas etnografijos paveldo saugojimas, o ne aktyvaus jo naudojimo, dirbant su lankytojais, galimybės.²⁷

2. Veiklos prioritetų ištakos bei kaita: nuo paveldosaugos prie edukacijos

Lietuvos liaudies buities muziejaus dokumentuose matomas prioritetas paveldosauginėms funkcijoms aiškintinas ne tik Lietuvos muziejinės kultūros tradicija, bet ir šio tipo muziejų raidos specifika. Lietuvos liaudies buities muziejus – tai muziejus po atviru dangumi. Tokiuose muziejuose etnografijos objektai saugomi kaip mokslo šaltinis, o praėjusių amžių gyventojų butis vaizduojama kuo natūralesnėje aplinkoje, siekiant sudaryti tikrovės įspūdį.²⁸ Pirmąjį muziejų po atviru dangumi 1891 metais Švedijoje įkūrė etnografas ir pedagogas Artūras Hazelijus. Muziejus yra Stokholmo Djurgardeno saloje, vietovėje, žinomoje Skanseno vardu (žodis “skansenas” švedų kalba reiškia karinius įtvirtinimus), dėl to ir gavęs tokį pavadinimą.²⁹ Skansene Hazelijus įgyvendino savo idėją išsaugoti etninės architektūros paveldo objektus juos perkeliant.³⁰

Skanseno įkūrimas jau tais pačiais 1891 metais davė postūmį pradėti saugoti objektus vietoje – *in situ*, derinant juos su perkeltais pastatais. Šią mintį iškėlė kitas švedas Georgas Karlinas iš Lundo. Netrukus Švedijoje ir Norvegijoje buvo įsteigta tokio tipo nedidelių, iš dviejų, trijų ar netgi vieno pastato susidedančių muziejų. Būtent Skandinavijos šalyse *in situ* saugojimo būdas yra pats populiariausias. Skanseno pavyzdžiu muziejai po atviru dangumi pradėjo steigtis ir kitose šalyse. Kuo anksčiau jie buvo įkurti, tuo senesnius pastatus išsaugojo. Dabar pasaulyje priskaičiuojama virš 2000

²⁷ Strateginiai Lietuvos liaudies buities muziejaus veiklos nuostatai. Metmenys. 2006 m. Saugomi LLBM administracijos archyve.

²⁸ Žr. http://www.mmlab.ktu.lt/skansenas_lt

²⁹ Skanseno pavadinimas kartais naudojamas kaip bendrinis šio tipo muziejams, ypač terminą “skansenas” naudoja lenkų muziejainikai. Šiaip muziejai po atviru dangumi pasaulyje vadinami įvairiai, pvz, vokiškai – Freilichtmuseum, prancūziškai – Musée en plain air, angliškai – Open air museum. Lietuvoje prigijo buities muziejaus terminas, nors prieškarui muziejus po atviru dangumi vadintas Tėviškės arba Oro. http://www.mmlab.ktu.lt/skansenas_lt

³⁰ Skansen. Traditional Swedish style. London. 1995, P. 7-9. Skanseno ekspozicijos plotas – 30 ha. Jame yra 140 įvairios paskirties pastatų iš įvairių Švedijos provincijų, kurių tik du eksponatai yra kopijos, visi kiti – originalai daugiausia iš XVII, XVIII ar XIX amžiaus.

tokių muziejų. Jų yra ne tik Europoje, bet ir kituose žemynuose – Amerikoje, net Afrikoje.³¹

Pirmuoju muziejumi po atviru dangumi, pristatančiu Lietuvos kaimo architektūrą, laikomas 1905 metais Tilžėje įkurtas “lietuviškas namelis” (*Litauisches Haus*). Lietuviški eksponatai sudarė didžiąją dalį ir 1912 metais Karaliaučiuje atidarytame Tėviškės muziejuje. Nors prieškario Lietuvoje daug kalbėta, svarstyta, rašyta apie Tėviškės arba Oro muziejaus organizavimą, tačiau iki pat 1940 metų net nebuvo parinkta jo vieta ir valstybinis muziejus neįsteigtas. Tik Žemės Ūkio rūmai 1930 metais įkūrė nedidelį muziejų po atviru dangumi Parodos kalne, Kaune.³² Turbūt buvo kelios priežastys, kurios neleido prieškarįje steigti muziejaus po atviru dangumi: privati žemės nuosavybė, varžiusi parinkti optimalią vietą jo statyboms, valdininkų nerangumas ir noras muziejų steigti mieste.

Lyginant su kaimyninėmis šalimis, Lietuvoje centrinis muziejus po atviru dangumi buvo įsteigtas palyginti vėlai. Nors siūlyta jį įkurti Kaune arba Vilniaus apylinkėse, tačiau 1965-1966 metais buvo išrinkta kompromisinė teritorija Kaišiadorių rajone, šalia Rumšiškių – Pievelių kaimo žemėse. Didžiulė 174 ha teritorija, turtingas kraštovaizdis su charakteringomis regionų reljefo savybėmis, patogi geografinė padėtis atitiko visus muziejui po atviru dangumi keliamus reikalavimus.

1966 metais buvo paruošta preliminari muziejaus kūrimo darbų programa.³³ Ši programa kurta teoriškai; joje siekta visapusiškai parodyti liaudies architektūros objektų tipus.³⁴ Vienas pagrindinių muziejaus tikslų – pristatyti gyvenamojo namo raidą nuo paprasto vienagalio iki išvystyto plano su daugeliu patalpų aukštaitiško ar žemaitiško; eksponuoti ūkinių pastatų, technikos objektų genezę ir įvairovę.³⁵ Chronologiniai numatomos ekspozicijos rėmai apėmė XVIII a. pabaigą-XX a. vidurį. Visa muziejaus teritorija buvo padalinta į tris funkcines zonas: ekspozicijos, lankytojų sutikimo ir administracinę. Nuspręsta ekspoziciją organizuoti etnografiniais regionais, reprezentuojančiais Aukštaitiją, Žemaitiją, Suvalkiją bei Dzūkiją, taip pat rodyti ir

³¹ Czajkowski J. Muzea na wolnym powietrzu w Europie. Rzeszow-Sanok. 1984, P. 410-411.

³² Čerbulėnas K. Liaudies buities muziejaus genezė // Architektūros paminklai. T. III. V. 1975, P. 26.

³³ Stanikūnas V. Tėviškės muziejus // Muziejai ir paminklai. V. 1970, P. 32.

³⁴ LTRS liaudies buities muziejaus projektiniai pasiūlymai. Aiškinamasis raštas. V. 1967, P. 3-11. Byla saugoma LLBM archyve; LBM Nr. A-16b.

³⁵ Stanikūnas V. Mediniai architektūros objektai muziejuose po atviru dangumi // Mokslinė-praktinė konferencija „Lietuvos medinis paveldas“, Rumšiškės, P. 16-17.

miestelij.³⁶ Toks skirstymas iš anksto apgalvotai buvo įjungtas į vietos kraštovaizdį, atitiko charakteringas regionų reljefo savybes.³⁷ Landšaftas dirbtinai nekeistas.³⁸

Pagrindiniais nekilnojamais ekspozicijos vienetais nutarta laikyti įvairaus turtingumo ūkių sodybas, stovinčias pavieniais kompleksais arba sudarančias kaimų ar miestelio fragmentus³⁹; jas komplektuoti su visų funkcijų pastatais ir visais būdingais etnografiniam regionui kiemo įrangos komponentais: tvoromis, vartais ir varteliais, lipynėmis, kryžiais, koplytstulpiais, šuliniais ir tvenkiniais, aukštaūgiais ir žemaūgiais želdiniais, vaismedžių bei vaiskrūmių sodais, gėlių darželiais, kiemų vejomis, daigynais ir daržais.⁴⁰ Kiekvienai sodybai duodamas pavadinimas pagal artimiausią žymesnę vietovę arba vietą, iš kur atkeltas pastatas.⁴¹

174 ha muziejaus teritorijos generalinis planas buvo sudarytas 1968 metais. Detalizuotas projektas apėmė apie 80 ha teritoriją, tinkamą statyboms. Likusią dalį sudarė miškai, raguvos, klonių šlaitai, marių pakrančių skardžiai. Svarbiausias muziejaus generalinio plano ir ekspozicijos uždavinys – sukurti lankytojui etnografiniais regionais išdėstytų sodybų ar gyvenviečių plano, erdvės ir tūrio bei pastatų interjerų natūralaus suvokimo išpūdį.⁴² Iš viso į muziejų buvo numatyta perkelti 133 pastatus.⁴³ 1968 metais muziejuje jau stovėjo pirmasis perkeltas pastatas – XIX a. statytas stiebinis malūnas iš

³⁶ Čerbulėnas K. Liaudies buities muziejaus genezė // Architektūros paminklai. T. III. V. 1975, P. 26.

³⁷ Glemža J.R. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas. V. 2002, P. 220.

³⁸ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2004 metai, rugsėjo 9 d. Užrašė I.Levickaitė.

³⁹ Žemaitiškos sodybos grupuotos pagal savaimingai susiformavusią branduolinių vienkieminių kaimų struktūrą, suvalkiečių – pagal linijinių vienkieminių kaimų sistemą, susidariusią XIX a., skirstant kaimus į vienkiemius. Dzūkijos sektoriuje pagal Zervynų kaimo pavyzdį iš trijų sodybų suformuotas mažas padrikas kaimelis – XIX a. būdinga, giminystės ryšiais pagrįsta bendrė, kai kelios sodybos turėdavo bendrą kiemą ir bendrą išdą. Tarpinei Suvalkijos-Dzūkijos regioninių kultūrų zonai atstovavo stačiakampio perimetrinio užstatymo vienkiemis. Aukštaitijos sektorius atspindėjo vienkiemius ir pagal valakų reformą sudaryto rikiuotinio režinio 2,5 valako kaimo fragmentą. Pažymėtina, jog muziejuje nuspręsta demonstruoti žemės įdirbimo sistemas, gyvenviečių vystymosi raidą, ką labai retai daro kiti muziejai po atviru dangumi. Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2004 metai, lapkričio 15 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁴⁰ Ten pat, P. 26.

⁴¹ Stanikūnas V. Lietuvos kaimo muziejus. V. 2001, P. 4. Devintajame dešimtmetyje šis principas keičiasi. Kad lankytojui būtų aiškiau, sodyba vadinama ne Obelynės, o Marijampolės krašto, t.y. pagal rajoną. Švenčių metu planeliuose sodybos apibūdinamos taip: mažoji Žemaitijos sodyba, didžioji Aukštaitijos sodyba ir t.t.

⁴² Čerbulėnas K. Liaudies buities muziejaus genezė // Architektūros paminklai. T. III V. 1975, P. 26-27.

⁴³ Stanikūnas V. Liaudies buities muziejaus šiandiena ir tolesnės raidos perspektyvos // Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1975 ir 1976 metais. V. 1977, P. 31.

Akmenės kaimo (Raseinių rajonas). Iki atidarymo lankytojams (1974 metų birželio 21 d.) muziejuje pastatyta 40 pastatų.⁴⁴

Preliminari darbų programa numatė, kad viena svarbiausių liaudies buities muziejaus funkcijų – atlikti platų žvalgomąjį bei tiriamąjį darbą visoje Lietuvoje, atrenkant vertingiausias liaudies architektūros pavyzdžius.⁴⁵ Muziejininkai turėjo sudarinėti vietose saugotinių paminklų sąrašus, o dalį atrinktų pastatų perkelti į ekspoziciją po atviru dangumi.⁴⁶ Muziejus taip pat išipareigojo įjungti visuomenę į liaudies architektūros, buities bei kultūros paminklų tyrimo ir apsaugos darbą. Tiesa, vykdant muziejaus organizavimo bei statybos darbus, atliekant tyrimus, preliminari programa buvo ne kartą keičiama⁴⁷ ir papildoma⁴⁸, ne visi sumanymai buvo įgyvendinti.⁴⁹

⁴⁴ Čerbulėnas K. Liaudies buities muziejaus genezė // Architektūros paminklai. T. III. V. 1975, P. 31.

⁴⁵ Jau pirmosiomis darbo dienomis, padedant mokslininkams ir kraštotyrininkams, mokslo bei mokymo institucijoms, buvo pradėta atrinkinėti į muziejų keltinus pastatus. Ekspedicijose tikrinti objektai, įtraukti į vietinės reikšmės saugotinių paminklų sąrašus, žvalgytos senesnės kaimų gyvenvietės. Pavyzdžiui, 1975 metais patikrinta 80 pastatų *in situ* (Žukauskaitė S. Statistiniai duomenys rengiamai parodai apie LLBM keturiasdešimtmetį. Saugoma asmeniniame S.Žukauskaitės archyve). Išvykų metu buvo užfiksuota nemažai vertingų liaudies architektūros statinių (Stanikūnas V. Tėviškės muziejus // Muziejai ir paminklai. V. 1970, P.32.).

⁴⁶ Nesant sąlygų išsaugoti vietoje, į muziejų turėjo būti perkeliama atskiri liaudies architektūros paminklai. Taip čia, vietos kolūkio pirmininkui nugriovus kitus sodybos pastatus, jau be stogo pateko gimtoji įžymaus lietuvių botaniko floristo J.Pabrėžos (1771-1849) klėtelė (XIX a. pirmoji pusė) iš Večių kaimo (Skuodo rajonas) su dviguba galine siena, kurioje įrengta slėptuvė vertingiems daiktams, maisto atsargoms pavoju metu paslėpti. Tokiose slėptuvėse slapstėsi vyrai, kuriuos gaudydavo į rekrūtus (Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju muziejininkystei V.Stanikūnu. 2004 metai, lapkričio 23 d. Užrašė I.Levickaitė). Perkelta ir paminklinė XIX a. viduryje statyta poeto S.Gimžausko (1844-1897) gimtoji pirkia iš Kirdeikių kaimo (Utenos rajonas), kur nuo 1897 metų veikė valstiečių išlaikoma slaptoji lietuviška pradžios mokykla (Čerbulėnas K. Liaudies buities muziejaus genezė // Architektūros paminklai. T. III. V. 1975, P. 29.). Be jų į muziejų dar perkelta 19 objektų, kurie buvo įtraukti į vietinės reikšmės paminklų sąrašus: 1776 metais statyta Račkiškės kaimo (Švenčionių rajonas) kapinių koplyčia, XIX a. vidurio J.Vičiulio ir S.Alonderio sodyba iš Dirgalio kaimo (Kretingos rajonas), XIX a. P.Dyrai priklausęs kluonas iš Gyvakarų kaimo (Kupiškio rajonas)⁴⁶, XIX a. statyta karčiama iš Josvainių (Kėdainių rajonas) ir pan. Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. V. 1973, P. 416, 392, 396, 394. Pasitaikydavo, kad objektai į muziejų patekdavo ir prieš muziejaus darbuotojų norą. Taip atsitiko su unikalios konstrukcijos XIX a. pabaigoje statytu mediniu vėjo malūnu ant ratukų iš Kantvainių (Klaipėdos rajonas), kurį tuometiniai valdininkai nusprendė saugoti ne *in situ*, o perkelti į muziejų arba nugriauti. Pokalbis su LBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2004 metai, rugsėjo 9 d. Užrašė I.Levickaitė. Taip pat žr. Morkūnas E. Mediniai technikos paminklai // Mokslinė-praktinė konferencija „Lietuvos medinis paveldas“. Rumšiškės, 2006, P. 66.

⁴⁷ Pavyzdžiui, iš pradžių galvota rodyti dviejų miestelių – aukštaitiško ir žemaitiško – fragmentus, tačiau dėl eksponatų trūkumo apsisistota ties vienu, kurio prototipai – Eržvilkas ir Alsėdziai. Į miestelį buvo numatyta perkelti 62 įvairios paskirties statinius. Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2004 metai, gruodžio 1 d. Užrašė I.Levickaitė. Dabar jame stovi 16 pastatų – prekybiniai gyvenamieji namai iš Žeimelio, Musninkų, Pušaloto, pradžios mokykla iš Plokščių ir t.t.

⁴⁸ 1993 metais muziejuje atsirado neįprastas statinys – jurtos kopija, panaši į tokias, kurias 1941-1942 metais tremtiniai statėsi prie Laptevų jūros. Svetima Lietuvos kultūrai, ji tarsi simbolizuoja tą posūkio

Galima teigti, jog Lietuvos liaudies buities muziejaus kūrimo pradiniam etape (1966-1974 metais) prioritetas buvo teikiamas muziejaus statybai: pastatų atrinkimui, jų perkėlimui bei tvarkymo darbams, t.y. išimtinai orientuotasi į objektą. Didžiausias dėmesys skirtas etnografijos paveldo įgijimui, eksponatų tyrimams. Paveldosauginis veiklos prioritetas sąlygojo tai, kad Lietuvos liaudies buities muziejus išgelbėjo nuo sunykimo ir išsaugojo dalį Lietuvos etninės kultūros paveldo. Dėl sovietmečiu vykdytos kolektyvizacijos ir melioracijos, neigiamo aplinkos poveikio, o taip pat valstybei nepajėgiant apsaugoti etninės kultūros paveldo *in situ*, daugeliui daiktų ar pastatų patekimas į muziejų buvo vienintelė galimybė išlikti.⁵⁰

Muziejaus veiklos prioritetų kaita matoma 1974 metais. Po aštuonerių metų, atvėrus duris lankytojams, ekspozicijos, nors ir būdamos statiškomis, artino muziejuje saugomą paveldą prie subjekto. Statiškas ekspozicijas pagyvindavo dažni mėgėjų teatrų spektakliai, etnografinių ansamblių, pristatančių temines programas – Jonines, Rugiapjūtės pabaigtuves ir pan., koncertai. Pasirodyti Lietuvos liaudies buities muziejuje buvo laikoma garbe, todėl čia koncertuodavo patys geriausi kolektyvai.⁵¹ Nuo 1974 metų muziejuje pradėjo koncertuoti Povilo Mataičio vadovaujama Liaudies muzikos teatro trupė – profesinis artistų (dainininkų, šokėjų, muzikantų) kolektyvas, kurio repertuarą sudarė autentiškas folkloras. Lietuvoje tai buvo naujas reiškinys, retai pasitaikantis ir kitose šalyse.⁵² Suteatrintas, apeigiškas instrumentinių, dainuojamųjų, šokamųjų

---

tašką, nuo kurio taip pasikeitė Lietuvos kaimas. Palaiptisui buvo suformuotas ir atskiras sektorius, skirtas Lietuvos gyventojų tremties ir pasipriešinimo atminimui – atkurta partizanų žeminė, trėmimo vagonas, pastatyti paminklai. http://www.mmlab.ktu.lt/skansenas_lt

⁴⁹ Dėl lėšų stygiaus liko nepastatytas 1983 metais suprojektuotas liaudies technikos bei pavienių trobesių sektorius, kuriame planuota rodyti 50 įvairių objektų: tris vėjo ir du vandens malūnus, kalkinę, deguto varyklą, lentpjūvę, plytinę, linų karšyklą, taip pat siaurojo geležinkeliuko žiedą su sumontuotais bėgiais ir pabėgiais iš Radviliškio-Pakruojo ruožo. Paminklų konservavimo institutas. LTSR liaudies buities muziejus. Liaudies technikos ir pavienių pastatų sektorius. Eskizinis projektas. K. 1983.

⁵⁰ Kai kurių statinių – seniausio lietuvių antžeminio gyvenamojo trobesio-numo, dūminės gryčios ar liaudies technikos paminklo milo vėlyklos – jau niekur kitur negalima pamatyti. Dalies numatytų į muziejų kelti pastatų, kaip pavyzdžiui, XIX amžiaus pabaigoje Žiežmariuose statyto medinio prekybinio gyvenamojo namo ar to paties laikotarpio vėjo malūno iš Daužnagių kaimo (Radviliškio rajonas) iš vis neliko. Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2004 metai, gruodžio 1 d. Užrašė I.Levickaitė. Taip pat žr. Morkūnas E. Mediniai technikos paminklai // Mokslinė-praktinė konferencija „Lietuvos medinis paveldas“. Rumšiškės, 2006, P. 65.

⁵¹ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke S.Žukauskaite. 2006 metai, balandžio 14 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁵² Trupė, veikusi iki 1990 metų, tapo muziejaus padaliniu. 1978 metais į muziejų iš Kirdeikių kaimo perkėlus didelį klotimą, jis buvo specialiai pritaikytas ansamblio poreikiams, pavyzdžiui, klotimuose naudotas didelis maniežo ratas teikdavo lyg ir antrąją, paaukštintą sukamą scenos aikštelę. Žr. Landsbergis

sutartinių, Lietuvos etninių regionų folkloro atlikimas, spektakliai “Scenos vaizdeliai”, “Lietuvių gaidos”, “Nukrėskime rasą apie rugių lauką”, “Mano kanklės paausotos”, kiti vaidinimai sutraukdavo gausybę žiūrovų. Būtent P.Mataičio trupės pasirodymuose keitėsi artisto santykis su žiūrovu-muziejaus lankytoju. Lankytojai buvo ne tik pasyvūs stebėtojai, bet tapdavo ir dalyviais – juos kviesdavo kartu šokti, dainuoti.⁵³

Mėginta kurti ir veikiančias eksterjero ekspozicijas. Jų pradžia galima pavadinti Pirmosios vagos, Rugiapjūtės, Šienapjūtės, Linarūtės šventės, kurias būrelis kraštotyrininkų surengė 1975 metais. Šventėse buvo demonstruojami lauko darbai ir su jais susiję papročiai, taip pat dainuojamos liaudies dainos, žaidžiami žaidimai. Šventės buvo labai populiarios.⁵⁴ Deja, prasidėjus sovietinio saugumo persekiojimams, ši graži iniciatyva greitai nutrūko.⁵⁵

Devintajame dešimtmetyje Lietuvos liaudies buities muziejuje pradėtos organizuoti didelės, kalendoriniais bei darbo papročiais paremtos šventės. Rusijoje leidus atgaivinti rusiškųjų Užgavėnių (Масленица) šventimą, 1981 metais surengta pirmoji respublikinė Žiemos palydų šventė – dabartinių Užgavėnių pirmtakė. Be Dainų švenčių, Lietuvoje tai buvo vienas pirmųjų masinių folkloro renginių.⁵⁶ Šioje šventėje lankytojai susipažindavo su tradicinių Užgavėnių elementais – persirengėlių vaikštynėmis, šokiais, žaidimais, taip pat galėdavo nusipirkti liaudiškų suvenyrų, važinėdavosi rogėmis ir pan.⁵⁷ Jeigu pirmojoje Žiemos palydų šventėje dalyvavo tik du etnografiniai ansambliai ir 1700 lankytojų, tai vėliau joje dalyvaujančių ansamblių skaičius augo, o kasmet apsilankydavo iki 20000 dalyvių.⁵⁸ 1983 metais muziejuje pirmą kartą surengta Vaikų gegužinė. Nors ir

V. Lietuvių folkloro teatras. Apie Lietuvos TSR liaudies buities muziejaus Liaudies muzikos teatro trupę. V. 1982, P. 22-24.

⁵³ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 11 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁵⁴ Lietuvos muziejaus po atviru dangumi patirtis organizuojant tradicines liaudies šventes ir ateities perspektyvos. LLBM vyresn. muziejininkės N.Pliuraitės pranešimas, skaitytas konferencijoje Archangelske. Rumšiškės. 1989. Saugoma LLBM archyve, LBM-6514.

⁵⁵ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke N.Pliuraite. 2004 metai; balandžio 12 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁵⁶ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 11 d. Užrašė I.Levickaitė. Sovietmečiu labai stengtasi neišsišokti, paisyti ideologinių draudimų ir pan., nors pirmąsias Užgavėnes muziejininkai patiems sau bandė švęsti dar 1974 metais, o etnografinė medžiaga iš Kurtuvėnuose (Šiaulių r.) vykusių Užgavėnių surinkta ir muziejaus archyve užfiksuota 1971 metais.

⁵⁷ Žiemos palydų šventės aprašymas LTSR liaudies buities muziejuje 1981 m. vasario 21 d. Rumšiškės. 1981. Saugoma LLBM archyve, LBM-623.

⁵⁸ Žukauskaitė S. Statistiniai duomenys rengiamai parodai apie LLBM keturiasdešimtmetį. Saugoma asmeniniame S.Žukauskaitės archyve.

dedikuota Tarptautinei vaikų gynimo dienai, ši šventė dalinai atkartojė Sekmines bei jų šventimo tradicijas. Šventėje vykdavo piešinių konkursas, kurio metu vaikai piešdavo įvairiais metų laikais praeityje ir dabartyje dirbamus darbus; koncertuodavo vaikų folkloro kolektyvai; buvo galima išmokti lipdyti švilpynes, austi juostas, karpyti karpinius.⁵⁹

Atgimimo laikotarpiu ir Lietuvai atgavus nepriklausomybę Lietuvos liaudies muziejuje pastatų perkėlimo darbai beveik sustojo⁶⁰, prioritetas teiktas muziejaus kaip ugdymo institucijos misijai. Buvo pradėtos organizuoti Velykų, Atvelykio, Jurginių, Joninių, Rugiapjūtės, Kūlimo, „Bėrą žirgelį pasibalnojau“, Šv. Florijono šventės, Zanavykų, Dzūkų, Aukštaičių, Arimo, Senųjų amatų, Gedulo ir vilties dienos.⁶¹ Dalis šių švenčių dėl įvairių priežasčių (mažo lankytojų skaičiaus, reklamos stokos, finansinių motyvų ir t.t.) gyvavo vos keletą metų, kitos sulaukė pasisekimo ir tapo tradicinėmis.

1991 metų pabaigoje muziejuje įvyko pirmosios vaikams skirtos edukacinės programos, pavadintos „Kalėdiniais vakarais“.⁶² Tais pačiais metais muziejaus miestelio špitolės kambarėliuose lankytojams pradėti demonstruoti amatininkų darbo procesai – audimas, pynimas, gintaro apdirbimas, puodų žiedimas ir t.t.⁶³

Prioritetas lankytojui keitė muziejuje saugomo paveldo eksponavimo principus – pradėta rengti nebe statiškas, o „veikiančias“ ekspozicijas, analogiškas vakarietiška *“living history”*.⁶⁴ 2000 metais Dzūkijos sektoriuje, Vaitakarčio sodyboje lankytojams

⁵⁹ Vaikų gegužinė 1988 metais gegužės 28 d. Rumšiškės. 1988. Saugoma LLBM archyve, LBM-5733.

⁶⁰ Paveldosauginė muziejaus politika šiek tiek keitėsi 2000 metais, kuomet muziejaus teritorija padidėjo iki 191 ha. Papildomi 17 ha buvo skirti statyti būsimam dvaro sektoriui, eksponuosiančiam medinius XVIII a. Aristavelės (Kėdainių rajonas) dvaro rūmus. Be to, 2002 metais LR Valstybinė Paminklosaugos komisija savo sprendime dėl medinio kultūros paveldo nutarė siūlyti Kultūros ministerijai kiekvienų metų biudžete numatyti lėšų unikalių medinio paveldo objektų, kuriuos savoje aplinkoje išsaugoti nerealu, perkėlimui į muziejų. Žr. Lietuvos Respublikos Valstybinės Paminklosaugos komisijos sprendimas dėl medinio kultūros paveldo išsaugojimo // Mokslinė-praktinė konferencija „Lietuvos medinis paveldas“. Rumšiškės, 2006, P. 188. Dabar muziejuje saugoma 180 etnografinių nekilnojamų eksponatų (liaudies architektūros ir technikos objektai, mažoji architektūra), iš kurių tik keletas yra kopijos ir daugiau nei 84000 kilnojamų eksponatų (žemės ūkio inventoriūs, baldai, namų apyvokos ir kiti buities daiktai, miestelio prekės, apranga, tekstilė, amatininkų darbo įrankiai, transporto priemonės, dailės objektai ir kt.).

⁶¹ Žukauskaitė S. Statistiniai duomenys rengiamai parodai apie LLBM keturiasdešimtmetį. Saugoma asmeniniame S.Žukauskaitės archyve.

⁶² Morkūnienė T. Kalėdinės dienos Lietuvos liaudies buities muziejuje // Muziejininkystės biuletėnis, 2001, Nr.1, P. 37.

⁶³ Senieji amatai. Rumšiškės. 2001, P. 2.

⁶⁴ „Living history“ (gyvoji istorija) yra toks istorijos interpretavimo būdas, kai jame dalyvauja istorinio laikotarpio apranga vilkintys žmonės, naudojantys tam laikmečiui būdingus daiktus, įrankius. Visa tai sustiprina gyvenimo būdo (darbų, užsiėmimų, laisvalaikio, švenčių ir pan.) epizodų atkartojimas juos

pristatyta veikianti kerdžiaus ekspozicija, o po trejų metų – žaidimų sodyba Zervynose. Aukštaitijos sektoriuje buvo atidaryta veikianti Klepšių sodyba su dūmine gryčia. Čia pirmą kartą pradėjo dirbti tautiniais drabužiais vilkinti muziejininkė-interpretatorė, o ne sodybos prižiūrėtoja. Ši sodyba tuoj pat išsiskyrė iš kitų ir tapo vienu iš muziejaus traukos centrų. 2005 metų pabaigoje atidaryta specialiai muziejuje vykdomoms edukacinėms programoms pritaikyta Pakapių sodyba.⁶⁵

Pažymėtina, kad posūkis nuo paveldosauginės prie edukacinės veiklos prioritetu matomas ir užsienio muziejuose po atviru dangumi. Suvokiama, kad neužtenka vien formuoti kolekciją, rinkti apie ją informaciją ir eksponuoti, svarbiausia yra pats lankytojas bei jo ugdymas.⁶⁶

3. Ugdymo situacijos: edukacinių formų įvairovė

3.1. Eksponavimo formos: nuo statišku prie “veikiančių”

Skiriamasis Lietuvos liaudies buties muziejaus bruožas yra tai, jog čia renkami etnografinę vertę turintys daiktai ir pastatai – patys būdingiausi pagal funkciją, panaudojimo butyje dažnumą, t.y. tapę tautos savastimi, o ne gražiausi arba rečiausiai pasitaikantys, kaip kad daroma su etnografijos paveldo objektais M.K.Čiurlionio Dailės muziejuje ar Kižų (Rusija) architektūros ir buties muziejuje-parke po atviru dangumi, kur rasti įdomiausi pastatai eksponuojant tiesiog surikiuoti į vieną eilę.⁶⁷

Atsižvelgiant į sodybų ir kaimų išplanavimą, pastatai Lietuvos liaudies buties muziejuje įkomponuojami į jiems būdingą aplinką su želdiniais ir mažosios architektūros

---

demonstruojant. Žiūrovas, lankytojas įsivaizduoja istoriją per savo pojūčius. „*Living history*“ istorijos interpretavimo būdas yra labai populiarus Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur šeštame dešimtmetyje prasidėjo „*Living history*“ sąjūdis. Žr. Steinle J. All that work: a living history program // *Local history notebook*, Ohio. 1988 May/June, P. 34.

⁶⁵ <http://www.muzejai.lt>. Kadangi muziejus dalyvauja Lietuvos Tūkstantmečio programoje, per ateinančius trejus metus pagrindinis jo uždavinys yra baigti formuoti perimetrinį miestelio aikštės užstatymą: pastatyti bažnyčią, ugniagesių stoginę, amatininko namą ir t.t., o taip pat įrengti miestelio pastatuose veikiančias ekspozicijas.

⁶⁶ Žr. Arnout Weeda. Managing change in newly independent museums: the Dutch experience // ICOM International Committee on Management. Study Series. 2006, No. 12. P. 23; Czajkowski J. Muzea na wolnym powietrzu w Europie. Rzeszow-Sanok. 1984, P. 410-411.

⁶⁷ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2004 metai, gruodžio 1 d. Užrašė I.Levickaitė.

formomis.⁶⁸ Tačiau muziejuje yra tik viena sodyba, kurią sudaro šeši pastatai (gyvenamasis namas, du svirnai, kluonas, daržinė bei tvartas), perkelta ir pastatyta visa, kaip stovėjo *in situ* Dirgalio kaime (Kretingos rajonas). Kitas sudaro skirtingi, nors ir iš vieno krašto atkelti pastatai, kadangi sodybų su visais ūkiniais trobesiais buvo išlikę labai mažai, be to, jie irgi keitėsi. Tad muziejaus sodybos formuotos dirbtinai, ieškant tam tikrų dėsningumą, funkcinį ryšių tarp pastatų, atsižvelgiant į ūkio pajėgumą bei statybos laiką.

Didžioji dalis iš penkiasdešimt vienos muziejuje įrengtų ekspozicijų – statiškos.⁶⁹ Statiška ekspozicija yra nekintanti, neliečiama. Ekspozicinę medžiagą sudaro originalai, kurių funkciniai ryšiai nėra parodomi.⁷⁰ Nuo lankytojo tokią ekspoziciją paprastai skiria juostelė arba organinio stiklo durys.

Kokie yra ekspozicijų Lietuvos liaudies buitės muziejuje kūrimo principai? Nuo atkelto pastato architektūros ypatumų, statybos laiko priklauso sprendimas dėl ekspozicijoje rodomo laikotarpio bei turimos žemės kiekio. Ūkinių pastatų dydis apsprendžia laikomų gyvulių skaičių. Sukuriama būsimos ekspozicijos legenda: nutariama, kokia bus šeimos sudėtis (tėvai, seneliai, yra vaikų ar ne), jos narių užsiėmimai.⁷¹ Eksponavimui atrenkami tik tokie eksponatai, kurie yra būtiniausi žmogaus kasdienybei, darbams ir laisvalaikiui atspindėti. Rengdami ekspozicijas muziejininkai turi paklusti interjero ruošimo principams – krosnis stovi kampe, stalas pastatomas tarp dviejų langų ir pan.⁷²

⁶⁸ Pavyzdžiui, statant Aukštaitijos sektorių buvo pasinaudota buvusiu Pievelių kaimo planavimu – suskirstymu rėžiais, į juos tiksliai patalpinant muziejaus sodybas. Atstumai tarp pastatų atitinka atstumus natūraliose sodybose; muziejaus kaimų fragmentų planai taip pat nesiskiria nuo atitinkamų Lietuvos kaimų planų. Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2004 metai, rugsėjo 9 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁶⁹ Muziejus ekspozuoja apie 5-6% turimų eksponatų – daugiau negu kiti Lietuvos muziejai. Kilnojami, bet neekspozuojami daiktai saugojami saugyklose, kurioms paskirta 40 eksponatinių pastatų. Perkelti, bet dar nepastatyti pastatai sandėliuojami po šiferio stogeliais.

⁷⁰ Ilgą laiką vyravo nuomonė, jog Lietuvos liaudies buitės muziejaus ekspozicijose turi būti rodomi tik autentiški daiktai. Muziejaus po atviru dangumi ekspozicijos skiriasi nuo tradicinio muziejaus ekspozicijų, įrengtų stiklo vitrinose, kur sudarytos tinkamos sąlygos eksponavimui – apšvietimas, oro temperatūra ir t.t. Dėl blogų laikymo sąlygų nemažai eksponatų originalų, ypač tekstilės, buvo prarasta.

⁷¹ Pavyzdžiui, Klepšių gryčios ekspozicija Aukštaitijos sektoriuje aukštaičių kaime apibūdinama taip: laikotarpis – XIX a. pabaiga, žemės kiekis – pusvalakis, gyvenamasis namas – dvigalė dūminė gryčia, šeima – nežinoma. Tolesnė koncepcija kuriama griežtai remiantis surinktais etnografiniais tyrimais, archyvine medžiaga. Pokalbis su LLBM buitės, amatų ir verslų skyriaus vedėja J.Samulionyte. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁷² Pokalbis su LLBM buitės, amatų ir verslų skyriaus vedėja J.Samulionyte. 2006 metai, balandžio 20 d. Užrašė I.Levickaitė.

Muziejuje atspindima ne tik valstietiška, bet ir inteligentų (prieškario mokytojo butas miestelyje), amatininkų (kalvio, keliaujančio siuvėjo, klumpeirdirbio, pynėjo), prekybininko (geležies krautuvės ekspozicija) butis ar darbo įrankiai ir priemonės. Stengiamasi rodyti kuo įvairesnius eksponatus, vengti daiktų kartojimosi.⁷³

Atidarius muziejų lankytojams, 1974 metais įrengtos pirmosios gyvenamųjų pastatų interjero ekspozicijos neturėjo aiškiai apibrėžtos temos. Jas būtų galima apibūdinti kaip “klasikines” ekspozicijas: idealizuotas, estetiškas, išpuoselėtas.⁷⁴ Siekta rodyti tai, kas gražu ir nerodyti, kas negražu.⁷⁵ Dalis tokias ekspozicijas rengusių muziejininkų patys vaikystėje ar jaunystėje gyveno prieškario Lietuvoje, todėl galėjo remtis ne tik etnografinė medžiaga, bet ir asmenine patirtimi. Galbūt iš jos kaip priešara sovietmečio tikrovei kilo praeities idealizavimas. Tokios yra muziejaus Darbėnų, Rudaminos, Tauragnų sodybų ekspozicijos. Tas netaikytina ekspozicijoms, demonstruojančioms amatus, technikos paveldo įrangą – milo vėlyklai, kalvei ir t.t..

Vėliau, aštuntame dešimtmetyje pradėjus naudoti ne vien tik interjero buitį atspindintį, o teminį momentinį eksponavimo principą, ekspozicijų kūrimo koncepcija pakito. Pirmoji teminė ekspozicija, skirta lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo laikmečiui, buvo įrengta 1976 metais Kirdeikių sodyboje. Pirkioje rodytas momentas, kaip sekmadienį valstietis grįžta iš bažnyčios ir skara uždengoje pintinėje parsiveža “Aušros” numerį. Kitame pirkios gale lankytojas galėjo susipažinti su slaptąja mokyklos ekspozicija.⁷⁶

Pasirinkus tokį eksponavimo būdą, prieš kuriant naujas interjero ekspozicijas, pirmiausia ieškota temos, kurią išreiškus daiktais, būtų galima daugiau papasakoti

⁷³ Pokalbis su LLBM buities, amatų ir verslų skyriaus vedėja J.Samulionyte. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁷⁴ Pažymėtina, kad tokios muziejų ekspozicijos būdingos ne vien Lietuvai. XX a. muziejinės kultūros fenomenas – ekomuziejus nesugebėjo išvengti idealizavimo. Pasak muzeologės Fransua Juber, ekomuziejai, rengdami derliaus šventes, mitologizuojančias praeitį, neretai propaguoja idealų visuomeninio gyvenimo vaizdą. Tuomet, pasak specialistės, kyla klausimas: ar ekomuziejus yra nauja kultūrinio paveldo įsisavinimo vietos bendruomenėje forma ar priebėga tų, kurie nori pabėgti nuo nūdienos problemų? Pagrindinė ekomuziejaus problema yra atrasti savo vietą tarp mitinės praeities ir utopinės ateities. Žr. Юбер Ф. Экомузееи во Франции: противоречия и несоответствия // Museum. Ежеквартальный журнал Юнеско. 1985, No. 148. С. 7-8.

⁷⁵ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke N.Pliuraite. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė. Pirmąsias ekspozicijas rengė muziejininkai K.Čerbulėnas, S.Daunys, V.Lamauskaitė, P.Valaika, L.Lekavičius, R.Vilyvis, A.Kargaudienė, R.Laucienė, E.J.Morkūnas.

⁷⁶ Pokalbis su LLBM buities, amatų ir verslų skyriaus vedėja J.Samulionyte. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

lankytojams, supažindinti juos tiek su praeities šventėmis, tiek su kasdienybe. Pavyzdžiui, Gyvakarų sodyboje rodomas pasiruošimas vestuvių vaišėms ir mergvakario akimirka, Pagiriuose – Velykos, Musteikoje – mirusiųjų paminėjimas „*Dziedai*“ ir gamtininko T.Ivanausko viešnagė, Daujėnuose – alaus gamyba ir t.t.⁷⁷ Tačiau ar be gido po muziejų vaikščiojantis pavienis lankytojas pastebi skirtumą tarp statiškų teminės ir interjero buities ekspozicijų, neaišku. Tarkime, jau minėta „*Dziedų*“ ekspozicija atskleidžia visoje Dzūkijoje ir Rytų Lietuvoje XX a. pirmoje pusėje švęstą mirusiųjų minėtuvių paprotį – šventinius šeimos pusryčius, per kuriuos prisimenami ir vaišinami visi šeimos mirusieji, už juos meldžiamasi, prašoma pagalbos ir pan.⁷⁸ Ekspozicijoje rodoma šventiškai sutvarkyta pirkia ir „*Dziedams*“ padengtas stalas. Jeigu gidas ar sodybos prižiūrėtoja nepapasakos apie šios šventės esmę ir jos eigą (kaip ir kodėl „*Dziedai*“ buvo švenčiami), lankytojas matys tik daiktus, o ne apeigas, kurias atspindi daiktų sąveika, jų išdėstymas ir parinkimas konkrečiai šventei. Galima daryti prielaidą, kad pranešimas, kurį turi perduoti eksponatai, liks nesuprastas.

Sovietmečiu buvo laikomasi dar vieno eksponavimo principo – daiktas yra, bet padėtas taip, kad eilinis lankytojas jo nematytų, o pastebėtų tik specialistas. Taip elgtasi su sakralinio pobūdžio objektais – Račkiškės koplyčia, kurią norėta leisti statyti tik dauboj, toliau nuo visų akių, kryžiais, kryželiais, maldaknygėmis, šventais paveikslais.⁷⁹ *In situ* paprastai kabėdavo devyni arba dešimt, muziejaus sodybose – vienas, geriausiu atveju du šventi paveikslai.⁸⁰ Atvykus aukštiesiems svečiams, partiniai funkcionieriai nurinkdavo kryželius, o jiems išvykus – muziejaus darbuotojai vėl sudėdavo. Mokslinis tikslumas buvo atstatytas atgavus Nepriklausomybę.⁸¹

Muziejininkai dažnai sulaukdavo vietinių, ypač Kaišiadorių rajono funkcionierių kaltinimų, esą ekspozicijos per daug idealizuoja praeitį. Kaip gero gyvenimo simbolių buvo neleidžiama kabinti lašinių palčių, kumpių, skilandžių muliažų.⁸² Sovietmečiu į

⁷⁷ Teminės ekspozicijas rengė muziejininkai E.J.Morkūnas, J.Samulionytė, N.Pliuraitė, V.Baltrušaitis, E.Nenartavičiūtė, S.Žukauskaitė, G.Žumbakienė.

⁷⁸ Samulionytė J. „*Dziedai*“ // *Liaudies kultūra*. 1998, Nr. 3, P. 17.

⁷⁹ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁸⁰ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke N.Pliuraite. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁸¹ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁸² Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė.

muziejų liko neperkelta ir nesuformuota prieškariui būdinga sodyba, kurios pastatai pasižymėjo daug didesniu išplanavimu negu anksčiau. To meto Lietuvos kaimo pasiekimai, turtingumas muziejuje neatsispindi.⁸³

Dėl įrengtų apibendrintų ekspozicijų perkelti į muziejų pastatai prarado ryšį su juose gyvenusiais žmonėmis, jų daiktais, tapo tarsi nuasmeninti. Dabar ši tendencija keičiasi, nes stengiamasi atkurti konkrečiame name gyvenusios šeimos istoriją, eksponuoti jos buitį menančius daiktus. Palaipsniui suformuojami ir buvę želdiniai, pavyzdžiui, toks pat darželis su jame augintais augalais prie gyvenamojo namo.

Muziejininkai tebediskutuoja, kiek ekspozicijose turi būti atspindimas į muziejų perkeltų pastatų šeiminių gyvenimų, memorialiniai dalykai. Egzistuoja dvi pozicijos. Atstovaujantys vienai klausia, ar yra gerai, kad muziejuje, poeto S.Gimžausko gimtajame name kabo niekada *in situ* nekabėjęs jo portretas? Juk taip nusižengiama etnografijai.⁸⁴ Kitų nuomone, eksponatas turi būtina būti susietas su žmogumi, t.y. tik per šeimos istoriją, jos likimą, galima papasakoti tautos istoriją.⁸⁵ Turbūt geriausias sprendimas – ieškoti vidurio tarp šių dviejų nuomonių, nors lankytoji savęs identifikavimas su praeitimi ir biografinis elementas yra labai svarbus.⁸⁶

Ekspozicijos negalima įrengti ir dėl eksponatų trūkumo. Į muziejaus miestelį perkeltame prekybiniame name iš Šiaulėnų veikė ne tik geležies, kuri dabar eksponuojama, bet ir Nuroko odų krautuvė. Pastaroji nerodoma, nes muziejuje nėra sukaupta prieškaryje gamintų odų rinkinio.⁸⁷

Ne visuose muziejuose ekspozicija formuota skirstant sodybas pagal turčinį pajėgumą. Pavyzdžiui, 1924 metais įkurtame Latvijos „Brivdabas“ muziejuje po atviru dangumi nerodoma socialinė diferenciacija.⁸⁸ Lietuvos liaudies buities muziejuje sodybų interjero bei eksterjero ekspozicijos įrengtos taip, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas

⁸³ Pokalbis su LLBM buities, amatų ir verslų skyriaus vedėja J.Samulionyte. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁸⁴ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁸⁵ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke N.Pliuraite. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁸⁶ Pavyzdžiui, Olandijos Zuiderzee muziejaus po atviru dangumi ekspozicijose biografinis elementas ypač pabrėžiamas. Svarbu ne patys pastatai, o juose gyvenę žmonės. Žr. Arnout Weeda. Managing change in newly independent museums: the Dutch experience // ICOM International Committee on Management. Study Series. 2006, No. 12. P. 23.

⁸⁷ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁸⁸ Latvijas Etnografiskais brivdabas muzejs. Lankstinukas. Riga. 1984, P. 2.

galėtų rasti savo tėviškę.⁸⁹ Jeigu lankytoji sodybos vaizdas ir jos vidus asociuojasi su jo gimtaisiais, tėvų ar senelių namais, sukelia nostalgiją, prisiminimus, t.y. veikia emociškai, muziejinių įsitikinimų, tokia ekspozicija padaryta teisingai, tiksliai. Panašių atsiliepimų sulaukiama nemažai.⁹⁰

Muziejaus sodybų ekspozicijos yra daugiau šventinės, o ne kasdieninės, kurios sukurtą iliuziją apie įprastą čia gyvenusios šeimos darbo dieną, akimirksniškai nutrūkusį vykstantį veiksmą. Tarkime, visos lovos yra tvarkingai užklotos, spintos ar skrynios su jose esančiais drabužiais bei audiniais uždarytos, stalai neužtiesti, prie klumpiaus darbo įrankių nesimato net menkiausias skiedrelės ir pan. Nerodoma netvarka, apsileidimas. Muziejininkė J. Samulionytė abejoja, ar tai yra būtina. Pasak jos, nors ir siekdamas išgauti tikroviškumą, nerodysi suplyšusių batų ar sudriskusios palaidinės.⁹¹

Aišku, ne visi valakininkai galėjo pasigirti turtinga buitimi ar tvarkingumu, o vargano valstiečio vaikai, būdami kūrybingesni, gal sugebėjo pasigaminti daugiau ir įvairesnių žaisliukų už turčiaus vaikus. Muziejuje lankytojas to nemato, nes rodomi patys būdingiausi tipai, neišvengiama suniveliavimo, suabsoliutinimo, o taisyklių negali būti.⁹² Pavyzdžiui, Rudaminos sodyboje įrengta mažžemio ekspozicija, nors tikrovėje gyvenamojo namo šeimininkas buvo viršaitis, gyveno pasiturinčiai ir jau buvo supirkęs medieną naujiems trobesiams statyti. Muziejus negali parodyti kitimo; laikas čia yra tarsi sustojęs.⁹³

In situ valstietis naudojo daug daugiau daiktų negu eksponuojama, todėl muziejaus ekspozicijos atrodo kiek tuštokos.⁹⁴ 1949 metais surašytą Žuvininkų kaime (Šiaulių rajonas) gyvenusių grytelninkų Inickaičių inventorių sudarė 259 daiktai.⁹⁵ Smulkių eksponatų nededama dėl pasitaikančių vagysčių. Įrengus Kirdeikių sodyboje

⁸⁹ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė. Lietuvos liaudies buities muziejus dažnai įvardinamas kitaip – Tėviškės muziejumi.

⁹⁰ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė. Muziejininkams yra daug kartų tekę matyti, kaip į muziejų atvykę ir ekspozicijose apsilankę lankytojai, prisiminę savo tėviškes, verkia.

⁹¹ Pokalbis su LLBM buities, amatų ir verslų skyriaus vedėja J.Samulionyte. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁹² Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke N.Pliuraite. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁹³ Pokalbis su LLBM buities, amatų ir verslų skyriaus vedėja J.Samulionyte. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁹⁴ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁹⁵ Daunys S. Žuvininkų kaimo grytelninkų Inickaičių inventorių // Muziejai ir paminklai. 1970. P. 74.

slaptosios mokyklos ekspoziciją, greitai iš jos buvo pavogta dauguma spaudinių. Tik visai neseniai jie beveik visur buvo pakeisti kopijomis.⁹⁶ Galbūt šią problemą dalinai padėtų išspręsti organinio stiklo durų įrengimas, tačiau eksponatai optiškai dar labiau „atitoltų“ nuo lankytojo. O galbūt šį sunkumą galima būtų įveikti pasitelkus užsienio muziejininkų patirtį, kurie muziejuose po atviru dangumi statinių ekspozicijų vaizdumui bei ekspresijai išgauti dažnai naudoja muliažus?⁹⁷ Muliažai sėkmingai panaudojami ir mokymui.⁹⁸ Kol kas Lietuvos liaudies buities muziejaus ekspozicijose muliažų naudojama nedaug. Visi jie vaizduoja maisto produktus – varškės sūrius, kumpius, dešras, lašinius. Skirtingas ir jų eksponavimo būdas – iliustruojantis, o ne paaiškinantis daikto paskirtį. Tarkime, sūris dažniausiai dedamas ant stalo, o ne į sūrspaudį, kurio veikimo principas ne kiekvienam yra suprantamas. Muliažai labai pagyvintų statiškas muziejaus ekspozicijas, tačiau juos pagaminti gana brangu.⁹⁹

Statiškose muziejaus po atviru dangumi ekspozicijose labai svarbiomis tampa anotacijos, kurios gali suteikti lankytojams nemažai informacijos, tuo prisidėdamos prie jų ugdymo. Lietuvos liaudies buities muziejuje anotacijos yra pakabintos rėmeliuose ant pastato sienos. Jose užrašyta statinio paskirtis ir pavadinimas (gyvenamasis namas-*pirkia*, duonkepė-*ubladė*), pastatymo laikotarpis bei vietovė, iš kurios pastatas atkeltas į muziejų. Taip pat pateikiamas patalpų išplanavimo planas su jų pavadinimais. Sodybų pavadinimai

⁹⁶ Pokalbis su LLBM buities, amatų ir verslų skyriaus vedėja J.Samulionyte. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁹⁷ Viena seniausių Danijos muziejų po atviru dangumi, Hering'e (įkurtas 1892 metais), ekspozicijoje, pavadintoje „Metų įvykiai Jenso Nielseno fermoje“, beveik nuo originalo nesiskiriančiais, labai tikroviškais žmonių, daiktų, augalų muliažais pasakojamos istorijos apie danų valstiečių gyvenimo kasdienybę. Vienoje sodyboje rodoma laidotuvių scena – juodai apsirengę vyrai ir moterys gedi mirusiojo. Kitame kambaryje eksponuojamas šermenims padengtas stalas su dviem valstietėmis, kurios ruošiasi vaišinti atėjusius į laidotuves. Ant palangių augančios gėlės, riestainiai, mėsos gabalėliai lėkštėse, prariektas duonos kepalas – muliažai. Visi kamaroje esantys rakandai taip pat užpildyti muliažais – kopūstų gūžėmis, morkomis, obuoliais, kiaušiniams, svogūnais, bulvėmis. Taip pat galima pamatyti spąstuose pagautą pelės muliažą. Dar kitoje sodyboje rodoma verpimo scena, lovoje gulinti gimdyvė su kūdikiu ir pan. Vienur lankytojas gali prisėsti šalia ir įdėmiai viską apžiūrėti, kitur nuo įrengtos ekspozicijos ją skiria metalinis tinklas. Žr. Hering museum. Lankstinukas. Hering. 1998. P. 2-8. Taip pat informacijos apie šį muziejų teikė LLBM vyresn. muziejininkė G.Žumbakienė. Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke G.Žumbakiene. 2006 metai, kovo 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁹⁸ Pavyzdžiui, Olandijos Zuiderzee muziejuje po atviru dangumi lauke yra pastatytas ožkos su guminiu tešmeniu maketas ir lankytojas gali pamėginti išmokti melžti. Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke G.Žumbakiene. 2006 metai, kovo 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

⁹⁹ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė.

nėra nurodomi, nors jie vartojami visuose muziejaus informaciniuose leidiniuose.¹⁰⁰ Kol kas tebediskutuojama, kokia ir kiek informacijos turėtų būti patalpinta anotacijose, ar reikia dalį teksto išversti į užsienio kalbą. Pavyzdžiui, galbūt neverta nurodyti pirminės pastato stovėjimo vietos, nes pastatai į muziejų kelti pagal tipą; analogiškai galėjo pasitaikyti keliuose rajonuose. Vietovės nurodymas anotacijoje praranda savo prasmę ir sudaro papildomas painiavos lankytojui.¹⁰¹ Miestelio pastatai yra be rėmeliuose pakabintų anotacijų. Kadangi jie turi numeraciją, rengiami spausdinti kiekvieną objektą pristatantys lapeliai su informacija. Galbūt šį principą reikėtų taikyti visoms ekspozicijoms?¹⁰² Nors vyrauja nuomonė, jog anotacijas skaito tik nedidelė dalis lankytojų, Lietuvos liaudies buities muziejui yra ko pasimokyti iš užsienio kolegų.¹⁰³ Akivaizdu, jog muziejaus anotacijos yra neinformatyvios; jose trūksta elementarių žinių ir apie pastatus, ir apie juose įrengtas ekspozicijas.

Veikiančių ekspozicijų, kuriose lankytojams suteikiamos didesnės išmokimo galimybės, muziejuje yra tik keletas. Veikiančioje ekspozicijoje eksponatai naudojami pagal paskirtį. Dažniausiai tai – kopijos arba daiktai, esantys pagalbiniame muziejaus fonde. Šalia turi būti jais dirbantis ir eksponato funkcijas rodantis žmogus.

Pasaulinėje praktikoje muziejuose po atviru dangumi kuriamos ne tik statiškos, bet ir veikiančios ekspozicijos. Kai kurie muziejai savo veikloje derina jas abi, o kiti atiduoda prioritetą tik veikiančioms. Veikiančių ekspozicijų ištakų reikia ieškoti dar

¹⁰⁰ Atidarius muziejų, prie įėjimo į sodybas buvo pastatyti mediniai stendai su sodybų pavadinimais. Vėliau jų atsisakyta. Tokių stendų įrengimas padėtų lengviau bendrauti su lankytojais, įneštų aiškumo. Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke S.Žukauskaite. 2006 metai, kovo 15 d. Užrašė I.Levickaitė.

¹⁰¹ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

¹⁰² Užsienio muziejuose po atviru dangumi statiškų ekspozicijų anotacijoms skiriamas didelis dėmesys. Liaudies technikos muziejuje Rumunijoje prie pastato yra pastatyti gulsti stiklo stendai su tekstais, nuotraukomis, veikimo principą iliustruojančiais brėžiniais, schemomis, įvairiomis diagramomis. Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė. Herning'o muziejuje, pastatų viduje, ant sienų taip pat kabo gana išsamios, plačios anotacijos, pristatančios ne tik ekspozicijas, bet ir tuometinės Danijos kasdienybę – pateikiama etnografinių žinių apie gyventojus, buitį, maistą, gyvenimą ir pan. Žr. Herning museum. Lankstinukas. Herning. 1998. P. 6. Yra muziejų, kur ekspozicijose prie kai kurių eksponatų net dedamos etiketės. Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

¹⁰³ Plačiau apie užsienio muziejininkų patirtį žr. McManus P. Label reading behaviour // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996. P. 183. 1987 metais Londono Gamtos muziejuje buvo atliktas tyrimas „Kokia lankytojo sąveika su muziejaus etikečių tekstais?“ Apklausus 583 lankytojus, paaiškėjo, jog 48 procentai etikečių ir anotacijų iš vis neskaito; 39 procentai į jas trumpai žvilgteli; 12 procentų skaito labai įdėmiai, įsigilinę.

Skansene. Jo įkūrėjas A.Hazelijus teigė, kad „žmonės turi gyventi senose sodybose taip, kaip jie gyvendavo jose anksčiau, katinas turi gulėti ir murkti ant židinio, šuo kaitintis saulėje, iškišęs galvą iš savo būdos, pievose ganytis gyvuliai“.¹⁰⁴ Šis eksponavimo principas, kaip geriausiai atspindintis Švedijos istoriją bei senovės švedų gyvenimo būdą, buvo bandytas įgyvendinti vos perkėlus į Skanseną pirmąją Moros sodybą.¹⁰⁵

Turbūt būtų galima teigti, jog Tilžės „lietuviškas namelis“ taip pat turėjo veikiančios ekspozicijos su joje dirbančia interpretatore elementų.¹⁰⁶ Namelį prižiūrėjo tautiniais drabužiais apsivilkusi moteris, kuri lankytojams parodydavo, kaip verpiama, audžiama, aiškindavo, kam naudojami vieni ar kiti daiktai. Čia buvo galima išgyti audinių, paragauti pieno su duona.¹⁰⁷

Kaip veikiančios ekspozicijos atsirado Lietuvos liaudies buities muziejuje? Sovietmečiu negalėjo būti net minties apie kitokių, o ne statiškų ekspozicijų rengimą, nes net ekskursijas galėjo vesti ne bet kas. Egzistavo aibė ideologinių, taip pat buitinių draudimų.¹⁰⁸ Veikiančios ekspozicijos pradėtos planuoti tik atgavus Nepriklausomybę. Labai pasiteisino miestelio špitolėje įrengtos tokiu principu paremtos amatininkų ekspozicijos, kuriose muziejaus lankytojai gali pamatyti dirbančius meistrus, pamėginti kažką pasigaminti patys arba tiesiog nusipirkti patikusį daiktą ar suvenyrą. Atidarius

¹⁰⁴ Skansen. Traditional Swedish style. London. 1995, P. 7-9.

¹⁰⁵ Žr. Czajkowski J. Muzea na wolnym powietrzu w Europie. Rzeszow-Sanok. 1984, P. 268. Vadinamoju „gyvosios istorijos“ (*living history*) principu labiausiai yra paremtos daugelio Jungtinėse Amerikos Valstijose esančių skanseno tipo muziejų ekspozicijų. JAV Masačiūsetso valstijoje įsikūrusio Plimouth Plantation muziejaus ugdymo filosofijos pagrindas grindžiamas asmenine lankytojo, susidūrusio su istorija, patirtimi. Veikiančios ekspozicijos, pristančios XVII a. anglų kolonistų, vadinamų piligrimais ir *Wampanoag* genties indėnų gyvenimą, akcentuoja žmogaus likimo vingius istorijoje. Muziejus siekia sudominti lankytojus, naudodamas tris mokymo lygius: informacija, kritišku tyrimu bei pakitusiu asmeniniu suvokimu. Labai įtaigios Plimouth Plantation ekspozicijos sukuria kunkuliojančio gyvenimo vaizdą; su lankytoju aktyviai bendrauja interpretatoriai, nes muziejuje nėra gidų. Visi naudojami eksponatai – kopijos. Skansene kiekviena muziejaus sodyba turi savo šeiminingą – vyrą ir moterį, kurie pasitikę čia užėjusį lankytoją, demonstruoja įvairius seniau buityje dirbtus darbus. Muziejuje siekiama sukurti praeities gyvenimo iliuziją, kai palikus dabartį grįžtama į praeitį. Informacija suteikiama prieš peržengiant laiko barjerą arba ją perduoda patys sodybos „gyventojai“. Stimuliuojamas kiekvienas lankytojo pojūtis, nes taip didėja imlumas gaunamai informacijai. Remtasi: Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė; Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke N.Pliuraite. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė; Plimouth Plantation. Plimouth. 2004, P. 11; Skansen. Traditional Swedish style. London. 1995, P. 10-11.

¹⁰⁶ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė.

¹⁰⁷ Čerbulėnas K. Liaudies buities muziejaus genezė // Architektūros paminklai. T. III. V. 1975, P. 13.

¹⁰⁸ Pavyzdžiui, dėl galimo gaisro pavojaus visų į muziejų perkeltų gyvenamųjų pastatų krosnys yra tik iš plytų sumūrintos *in situ* stovėjusių imitacijos. Jų užkurti negalima, o dėl šildymo problemų muziejus negali veikti ištisus metus. Pokalbis su LLBM buities, amatų ir verslų skyriaus vedėja J.Samulionyte. 2006 metai, balandžio 26 d. Užrašė I.Levickaitė.

geležies krautuvės ekspoziciją, kartais joje interpretuojamas žydo krautuvininko darbas.¹⁰⁹

Muziejaus Tremties ir Rezistencijos sektoriaus ekspozicijas taip pat galima laikyti veikiančiomis. Pavyzdžiui, jurtoje dirbanti interpretatorė – gyva istorinių įvykių liudininkė, pati 1941 metais buvusi išstremta prie Laptevų jūros. Jos pasakojimas labai įtaigus, paremtas asmenine patirtimi. Tai tikra, o ne išmokta žmogaus istorija. Lankytojai jurtoje gali atsisėsti, atsigulti ant gultų arba pakilnoti darbo įrankius, kad pajustų tikrąjį jų svorį ir t.t. Muziejininkai nori, jog partizanų žeminėje taip pat dirbtų interpretatorius – buvęs partizanas.¹¹⁰

Sodybose veikiančias ekspozicijas muziejininkams sekėsi kurti daug sunkiau. Viena pagrindinių priežasčių glūdi tame, kad tai nėra prioritetinga muziejaus veiklos sritis. Dabar veikiančios ekspozicijos įrengtos keturiose Lietuvos liaudies buities muziejaus sodybose. Dzūkijoje yra įsikūrusi veikianti Vaitakarčio sodyba, kurios ekspozicija supažindina su kerdžiaus gyvenimu ir buitimi po Pirmojo pasaulinio karo. Statiškam vidaus interjerui atskleisti pasirinktas teminis momentinis eksponavimo principas. Sodyboje dirbantis muziejaus darbuotojas “kerdžius” pasakoja ir rodo lankytojams, kaip pūsdavo trūbą, pindavo krepšius, rišdavo vantas, kaip piemenys darydavo žaislus. Kieme vaikai gali patys pažaisti su senųjų piemenų žaislų kopijomis. Daugelį eksponatų galima patiems išbandyti, pažiūrėti, kaip jie veikia.¹¹¹

Kitoje Dzūkijos sektoriaus Zervynų sodyboje atidaryta veikianti Žaidimų sodyba, kurios ekspozicija ir aplinka skirta vaikų žaidimams. Šioje sodyboje vaikai gali žaisti tiek su senaisiais namų darbo žaislais – vilkeliais, barškučiais, vystyti lėlytes ir pan., tiek su šiuolaikiniais ar padarytais tautodailininkų. Antrame pirkios gale įrengtoje patalpoje galima paskaityti vaikams skirtus prieškarinio spaudinius (knygas, laikraščius, žurnalus) arba atsisėdus už stalo patiems gaminti žaislus. Galima žaisti ir lauke, kluone, kur įrengtos supynės, kiti sportiniai įrengimai. Čia organizuojami komandiniai vaikų žaidimai. Sodyba turi savo šeimninę – žaidimų organizatorę. Ji parodo vaikams, kaip

¹⁰⁹ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė.

¹¹⁰ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 20 d. Užrašė I.Levickaitė.

¹¹¹ Vaitakarčio ekspozicijos atidarymas. Etnografinė medžiaga. Byla saugoma LLBM archyve, LBM-10726. P. 9.

veikia žaislai, paaiškina žaidimų taisykles. Planuojama, jog savaitgaliais Žaidimų sodyboje bus organizuojami renginiai vaikams: sekamos pasakos, švenčiami gimtadieniai, vyks vaidinimai, Kalėdų eglutė, Velykų šventė, bus rengiamos darbelių parodos.¹¹²

Interjeras Žaidimų sodyboje atspindimas minimaliai: eksponuojami tik stalai bei suolai su kėdėmis. Daugelis eksponatų pristatomi kaip parodoje – medinių arkliukų, paukštelių kolekcijos ir pan. Diskutuotinas ir pats tokios sodybos atsiradimo faktas, nes *in situ* Žaidimų sodybų niekada nebuvo, nors jos aplinka vaikų ugdymui yra labai dėkinga.¹¹³

Klepšių kaime stovėjusi dūminė gryčia – XIX a. Aukštaitijoje paplitusių dvigalių dūminių gryčių pavyzdys. Statyta 1870 metais, į muziejų ji buvo perkelta 1985 metais.¹¹⁴ Įkurti veikiančią sodybą Klepšiuose ruošiasi ilgai – apie trejetą metų. Buvo numatyta dūminėje gryčioje rodyti kasdieninę namų ruošą, maisto gaminimą ir kai kuriuos ūkio darbus. Planuota, kad interpretatorė čia mals girmomis, piestoje grūs gruce, kočios, lygins anglimis kaitinamu lygintuvu, kūrens krosnį, keps joje pjaustytas ir nepjaustytas bulves bei degins balaną (ypač rudenį). Nuspręsta, kad lankytojai galės liesti visus eksponatus, atsigtulti ant pakloto gulto, pasėdėti už stalo, užkąsti.

Pagrindinis dūminės gryčios akcentas turėjo būti besikūrenanti krosnis. Deja, ją pastačius paaiškėjo, kad krosnis truputį per maža ir nėra traukos. Kai kurios pirminės idėjos (rodyti, kaip pečius užkuriamas, kūrenamas) atkrito; pasirinkta lankytojus vaišinti kiaušiniene, įkūrus ugnį atvirame ugniakure, o ne kepti bulves.

Sodyboje eksponuojami pagrindinio ir pagalbinio fondo eksponatai. Dalis jų – kopijos, kurias darė muziejaus restauratoriai. Nors medienos pirkti nereikia, nes jos turi pats muziejus, kopijų padarymas kainuoja labai brangiai. Įrenginėjami gryčios interjerą, muziejininkai iš dalies atsisakė griežtai etnografiško eksponatų išdėstymo, atsižvelgė į lankytojų ir interpretatorės poreikius.¹¹⁵ Veikiančioje Klepšių sodyboje pradėjo dirbti

¹¹² Žaidimų sodybos projektas. Byla saugoma LLBM archyve, LBM-11091. P. 1-2.

¹¹³ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2006 metai, balandžio 10 d. Užrašė I.Levickaitė.

¹¹⁴ Stanikūnas V. Klepšių dūminė gryčia // Raguva. Versmė. 2001, P. 727.

¹¹⁵ Pavyzdžiui, statant girmas žiūrėta, kurioje vietoje patogiausia jomis dirbti, todėl pasirinkta priemenė (Nesant kamaros, kur paprastai stovėdavo girmos, jos statytos ir priemenėje). Pasiteisino, kad girmos dvigubos – tuo pat metu galėjo malti keli lankytojai. Pamačius, kad žmonės nori atsistoti ant suolo, vieni daiktai nuo jo buvo sunešti į kamara, kitų atsisakyta, baiminantis, kad nepavogtų.

muziejininkė-interpretatorė, o ne sodybos prižiūrėtoja, kurios funkcija – tik prižiūrėti ir tvarkyti sodyboje esančius eksponatus, tvarkyti aplinką, ravėti gėlių darželį. Interpretatorė bendrauja su į sodybą užeinančiais pavieniais lankytojais, jų grupėmis, rodo įvairius darbus. Dirbdama sodyboje, interpretatorė vilki stilizuotais, liaudies meistro pasiūtais ir iš trijų skirtingų kostiumų sukomplektuotais tautiniais aukštaitiškais drabužiais, avi medpadžiais. Nėra privalu tautinius drabužius vilkėti kiekvieną dieną, tačiau ši apranga išskiria ir stebina lankytojus. Jie žavisi, prašo drauge nusifotografuoti, mieliau bendrauja, užduoda daugiau klausimų.

Klepšių dūminė gryčia iš karto tapo vienu svarbiausių Aukštaitijos sektoriaus akcentų. Lankytojus sudomino galimybė nors vienoje sodyboje įeiti į patalpas, pasėdėti, liesti daiktus. Paskui jie to paties tikisi ir kitose sodybose. Įdomus ir kitas pastebėjimas: susitakę su mintimi, kad muziejuje į patalpas įeiti negalima ir Klepšiuose kaip įkalti sustoja ties gryčios slenksčiu.

Interpretatorei pradėjus bendrauti su lankytojais, jiems kyla įvairiausių klausimų – nuo žemės reformos, gyvenamojo namo vystymosi iki skalbimo ar vaikų auklėjimo. Vis tik daugiausia klausimų susiję su daiktais – žmonės jau nebepažįsta eksponatų, nežino, kam jie buvo naudojami (piesta su piesčiumi, gorčius, gelda, krepšelis riešutams, statinaitė aliejui, liepinė, vagonė, kt.).

Jeigu nori, užėję į gryčią lankytojai gali pabandyti dirbti kokį nors darbą (malti girmomis, piestoje grūsti gruce, kočioti, sukti lanktį su siūlais, lipti kopėčiom, lyginti anglimis kaitinamu lygintuvu), jiems atsakoma į iškilusius klausimus. Jie daugiau sužino apie eksponatus, suvokia jų paskirtį, veikimo principą.

Nors krosnį interpretatorė kūrena kartą per savaitę, išlikęs dūmų kvapas taip pat suteikia savo žavesio. Lankytojams smagu žiūrėti į žarijas, matyti gyvą ugnį, girdėti degančių malkų traškesį. Užudę dūmus, jie pradeda spėlioti, ar čia ne pirtis, o galbūt gryčioje rūko mėsa.

Kai kurie lankytojai gali ir pasivaišinti. Kiaušinienę interpretatorė kepa gana retai, tik pagal užsakymus. Ją ir nebrangu, ir nesudėtinga paruošti. Be to, kiaušinienė – šventinis valgis, skirtas daugiausia netikėtai atvykusiems svečiams (atėjęs į sodybą lankytojas taip pat tampa svečiu) greitai pavaišinti ar ligoniui.

Lankytojai susipažįsta ir su seniau augintais, tačiau dabar pamirštais augalais. Sodyboje yra sukastas daržas, prieš gryčią įrengtas gėlių darželis. Darže auga ropės, griežčiai, bulvės. Užaugus daržovėms, per Žolinės šventę lankytojai buvo jomis vaišunami. Darže augantys augalai įdomūs ir miestiečiams, ypač mieste augusiems vaikams. Pavyzdžiui, sodyboje apsilankė neseniai iš Lietuvos emigravusi jauna šeima, kurios vaikai daržo jau nėra matę; jiems tai – naujovė.

Šalia Klepšių esančios Gyvakarų sodybos aptvare lankytojai gali apžiūrėti čia besiganančias šiurkščiavilnes avis, o jas stebėdami, glostydami vaikai kartu mokosi pamilti gyvulėlius. Vaikams, dažnai klausiantiems, ar iš sumaltų girmomis grūdų iškeps blynų, interpretatorė paaiškina, kad miltus visi drauge nuneš sušerti avims; jos “augins” vilną, iš kurios paskui mamytės numegs kojines ir pirštines.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad veikianti ekspozicija – tai dar viena galimybė sudominti ir “užsiauginti” lankytoją. Tačiau siekiant išgauti tikroviškumo įspūdį, sodyboje turėtų dirbti ne vienas, o bent keli interpretatoriai, pavyzdžiui, vyras ir moteris – tarsi jie būtų šeima. Vyras dirbtų vyriškus darbus, moteris – moteriškus. Po bent vieną tokią veikiančią sodybą su joje dirbančiu interpretatoriumi, išlaikant tam tikrą balansą tarp autentikos ir tarp suteikiamos galimybės kažką padaryti praktiškai, turėtų būti kiekviename muziejaus sektoriuje. Pažymėtina, jog įrengiant veikiančias ekspozicijas keičiasi pati muziejuje saugomo paveldo panauda bei lankytojų susipažinimo santykis su juo. Tuomet lankytojas iš pasyvaus žiūrovo tampa veikėju, o kartu atsiranda suvokimas, kad muziejus yra gyvas, kuriame galima kažką sužinoti, pačiam išmokti, paliesti, paragauti ar net užuosti.

3.2. Mokymo bei mokymosi dermė neformalioje autentiškoje aplinkoje?

Nors visos mokymo(si) teorijos buvo sukurtos ne muziejuose, muziejų pedagogikos teorinis pagrindimas remiasi būtent jomis. Nuo paskutiniųjų XX amžiaus dešimtmečių vietoj anksčiau vyravusios biheivioristinės (elgesio) *mokymo* teorijos pedagogikos moksle vis labiau remiamasi konstruktyvistų *mokymosi* teorija. Jų esminis skirtumas yra tai, jog biheivioristinėje pedagogikoje vyrauja mokymas, o ne mokymasis, o konstruktyvistai pirminiu laiko mokymąsi ir teigia, kad negalima atskirti mokymosi,

t.y. žinių, nuo konteksto ir kultūros, kuriose jos buvo sukurtos.¹¹⁶ Labai populiarūs ir 1983 metais amerikiečio H.Gardner`io sukurtas daugybinių intelekto teorija, teigianti, kad žmonės turi įgimtą biopsichologinį potencialą, susidedantį iš aštuonių lygiaverčių intelektų: lingvistinio, loginio-matematinio, erdvinio, muzikinio, kūno-kinetinio, natūraliojo, tarpasmeninio ir asmeninio. Lavinimas privalo suteikti bazinį viso pasaulio – fizinio, biologinio, žmonių, žmonių objektų ir savojo – supratimą.¹¹⁷ Nors mokymo(si) teorijų teiginius dažnai nelengva susieti su mokymusi muziejuose, kai kurie jų aspektai čia sėkmingai taikytini.¹¹⁸

Tradicinio formaliojo mokymo mokykloje problema yra ta, jog mokymasis dekontekstualizuotas, todėl sukuriama „intertinės žinios“, kurių niekur negalima pritaikyti.¹¹⁹ Muziejuje vykdoma ugdomojo pobūdžio veikla, apimanti savarankišką ir organizuotą mokymą, suteikia galimybę skirtingo amžiaus lankytojams neformalioje autentiškoje aplinkoje mokytis iš pirminių informacijos šaltinių, tiesiogiai kontaktuojant su objektu. Tam naudojami įvairūs metodai bei formos, skatinantys aktyvią lankytojų veiklą, paremtą atradimų džiaugsmu ir patirties įgyjimu.¹²⁰ Pažymėtina, jog muziejuje po atviru dangumi dinamiškiausias ir vienas efektyviausių lankytojo ugdymo būdų greta veikiančios ekspozicijos yra edukacinė programa. Šis terminas Lietuvos muziejuose prigijo nuo 1996 metų, kai Lietuvoje savo patirtį pristatė Didžiosios Britanijos, o 1997

¹¹⁶ Žr. Dierking L. Historical survey of theories of learning // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996, P. 22-24.

¹¹⁷ Žr. Gardner H. Multiple intelligences // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996, P. 30.

¹¹⁸ Dierking L. Historical survey of theories of learning // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996, P. 22. Vienas iš konstruktyvistų mokymosi teorijos teiginių sako, jog mokymasis yra socialinė veikla. Remiantis juo, paroda ir ekspozicija turėtų skatinti dialogą, diskusijas, suteikti žmonėms bendro atradimo galimybes, pavyzdžiui, statiškose meno muziejų ekspozicijose įrengus atskirą salę ar kambarį, kuriame lankytojai galėtų dalintis patirtimi, aptarinėti, įtvirtinti tai, ką kas sužinojo ar išmoko. H. Gardner`io daugialypio intelekto teorija naudojama kaip pagrindas ten, kur svarbu suteikti skirtingo išsimokslinimo ir įvairių požiūrių publikai tai, kas tiktų visiems. Tarkime, naudojant natūralistinį metodą, kuris stimuliuoja Gardner`io įvardintą natūralųjį intelektą – gebėjimą atpažinti ir klasifikuoti floros ir faunos objektus, muziejus gali suteikti visuomenei galimybę susipažinti su kolekcijų sisteminiu; suteikti lankytojams paslaugas identifikuojant jų objektus; pakviesti apžiūrėti muziejaus kolekcijas; pasiūlyti kitą su sisteminiu susijusią veiklą, pavyzdžiui, kolekcijų formavimo kursus.

¹¹⁹ Jarockienė N. Mokymasis versus švietimas // Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika. V. 2005, P. 16.

¹²⁰ N.Keršytė išskiria šias pagrindines muziejinės edukacijos formas: ekskursiją, paskaitą, pamoką, konferenciją (elektroninę, virtualią), renginius (vakarus, konkursus, šventes ir pan.), žaidimus, vaidinimus. Žr. Keršytė N. Muziejinė edukacija ir mokymas(is) // Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika. V. 2005, P. 4. Užsienio muziejininkystės teoretikai tokio skirstymo atsisako, edukacinę misiją suveddami į muziejaus ekspozicijas, t.y. visumą. Žr. Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996. P. vii.

metais ją dar labiau įtvirtino Švedijos muziejininkai.¹²¹ Lietuvos liaudies buities muziejuje edukacinės programos moksleiviams pradėtos rengti nuo 1991 metų. Tuomet jos vadintos teminiais užsiėmimais.¹²²

2005 metais Lietuvos liaudies buities muziejaus ekskursijų vadovai ir muziejininkai siūlė lankytojams devyniolika edukacinių programų. Pagal temas jos suskirstytos į kelias grupes: pristatančios šeimos (mergvakaris, vestuvės, krikštynos), kalendorinius (Užgavėnės, Velykos, Jurginės, Sekminės, Kalėdos) papročius ir buitį bei darbus („O kai aš pas promočiutę buvau“, „Vakarojimas“, „Duona ne vėju ateina“, „Lino kelias“ „Diena senojoje pradžios mokykloje“, „Ar molinukas vien tik žaisliukas?“, „Šis tas apie puodynes ir puodynėles“, „Apšvietimo priemonės ir žvakių liejimas“, „Kam gėlių darželis reikalingas?“, „Šiek tiek apie liaudies skulptūrą ir dievdirbius“, „Tautos tremtis“).¹²³ Pažymėtina, jog rengiant edukacines programas labai svarbu žinoti, kas domina lankytojus, kokios temos jiems būtų patrauklios ir sužadintų norą ateiti į muziejų. Labai trūksta programų, supažindinančių su miestelėniškuoju paveldu, šeimos santykiais, buities dalykais, apranga. Būtent kasdienis gyvenimas yra viena mieliausiai priimanų temų ir čia muziejus dar neišnaudoja visų savo galimybių. Galbūt būtų galima nevengti ir provokuojančių temų, pristatant ne vien pozityviąją paveldo pusę.

Dalis Lietuvos liaudies buities muziejaus edukacinių programų vyksta bet kuriuo metų laiku (mergvakaris, vestuvės), kitos priklauso nuo kalendorinės datos ar vyksta tik vasaros sezono metu.¹²⁴ Programų trukmė – 45 minutės, viena valanda arba pusantros

¹²¹ Jarockienė N. Mokymasis versus švietimas // Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika. V. 2005, P. 16.

¹²² Morkūnienė T. Kalėdinės dienos Lietuvos liaudies buities muziejuje // Muziejininkystės biuletenis, 2001, Nr.1, P. 37.

¹²³ Tematinė Lietuvos muziejų edukacinių programų analizė rodo, kad vyrauja etnografinė tematika, kaimo verslų bei buities ir katalikiškų švenčių tradicijos pristatymas. Absoliuti muziejų dauguma siūlo moksleiviams edukacines programas, kurios vadinasi „Lino kančia“, „Duonos kelias“ arba „Lino kelias“ ir „Rugio kančia“. Lietuvos muziejų edukacinės programos vertintinos kaip gana vienpusiškos ir neiškopiančios iš kultūrinių klišių bei savotiško kultūrinio sąstingio. Tik keli muziejai daugiau ar mažiau plėtoja „miestietišką“ kultūrinę programą įtraukiančią į edukacinę politiką tautines mažumas. Žr. Lotuzytė K. Lietuvos muziejų edukacinių programų analizė // Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika. V. 2005, P. 50. Egzistuoja požiūris, jog tradicinė etninė kultūra diegiama dirbtinai, o ji jau nebeturi pagrindo šiandiniame gyvenime. Mėgavimasis kaimiškąja praeitimi yra XIX a. tautinio atgimimo reliktas. Turėtų būti teikiamas deramas dėmesys miesto, dvaro, Lietuvoje gyvenančių tautų kultūrai, kurią dabar užgožia liaudiškasis-kaimiškasis motyvas, daugeliu atvejų svetimas dabartiniam mokiniui, ypač gyvenančiam dideliame mieste ir susiduriančiame su kitokia ekonomine, kultūrine, politine terpe. Žr. Ramanauskas R. Muziejus ir mokykla – kartu ar atskirai // Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika. V. 2005, P. 24.

¹²⁴ www.muziejai.lt

valandos, tačiau dažnai jos trunka ir ilgiau, priklausomai nuo domėjimosi ir aktyvumo.¹²⁵ Muziejininkų siūlomas liaudiškų žaidimų bei kulinarinio paveldo degustavimo programos taip pat galima laikyti edukacinėmis.¹²⁶

Muziejaus edukacinės programos kuriamos įvairaus amžiaus bei poreikių lankytojams, nors galima teigti, jog griežtai apibrėžto jų adresato nėra. Patiems mažiausiems, pradinių klasių moksleiviams yra siūlomos edukacinės programos „Duona ne vėju ateina“ ir „O kai aš pas promočiutę buvau“. Dažnai kai kurie šių programų elementai panaudojami suaugusiųjų grupėms, tarkime, prie maisto degustavimo ar užsakytų žaidimų pasakojama apie duoną ir su ja susijusius senuosius papročius, taip su jais supažindinant ir kartu populiarinant. Vestuvių, krikštynų, mergvakario edukacinės programos paruoštos orientuojantis į suaugusius lankytojus. Tai – Lietuvos liaudies buities muziejaus išskirtinumas, nes kituose muziejuose dirbama vien su moksleiviais. Kai kurios edukacinės programos, pavyzdžiui, „Kam gėlių darželis reikalingas“, Kalėdos pritaikomos pagal poreikius, atsižvelgiant į auditoriją, jos amžių. Jos gali būti vedamos ir suaugusiems, ir vaikams. Šiek tiek pakoregavus vestuvių, mergvakario edukacines programas, galima sėkmingai jas plėtoti ir vesti vyresniųjų klasių moksleiviams.

Kol kas muziejus nėra parengęs programos ar projekto neįgaliesiems. Pamišta ir kita itin svarbi bei labai gausi lankytojų grupė – šeimos. Jos į muziejų žiūri kaip į socialinę patirtį. Suaugęs pasirenka tokį rekreacijos būdą (pavyzdžiui, apsilankymą muziejuje), kuris susijęs su nuo vaikystės šeimoje suformuotais prioritetais. Įrodyta, jog mokykla tam turi daug mažiau įtakos.¹²⁷ Siekdami užpildyti šią spragą, Lietuvos liaudies buities muziejaus darbuotojai ruošia teminius lapus-ekskursus, su kuriais atėjusi į muziejų šeima galėtų dirbti savarankiškai, be gido.

Muziejaus edukacinės programos vyksta įvairiose ekspozicijose, pavyzdžiui, „O kai aš pas promočiutę buvau“ – dūminėje Klepšių gryčioje, „Lino kelias“ – Daujėnų

¹²⁵ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2005 metai, spalio 15 diena. Užrašė I.Levickaitė.

¹²⁶ Lietuvos liaudies buities muziejus. Lankstinukas. Rumšiškės. 2006. Lankytojams siūlomi net keli kulinarinio paveldo degustavimo variantai: 1) duona, sūris, medus, gira, kastinis, skilandis, karštos bulvės su lupenomis ir sėmeminis; 2) kiaušiniene su lašinukais, kepama dūminėje gryčioje; 3) miestelio špitolėje kepami išrūgų blynai. Su kulinariniu paveldu supažindina tautiniais drabužiais vilkinti muziejininkė.

¹²⁷ Wood R. Families // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996, P. 77. Šeimos sudaro nuo 50 iki 70 procentų visų muziejaus lankytojų. Pagal 1982 metais JAV atliktus tyrimus, 60 procentų muziejaus lankytojų teigė, jog jų interesas muziejui buvo suformuotas šeimoje. Tik 3 procentai pripažino, kad tam įtakos turėjo mokyklos organizuotos ekskursijos.

sodybos klojime, vestuvės – vasaros sezono metu Gyvakarų sodyboje, kurioje įrengta vestuvių ekspozicija, žiemą – šildomoje Kartenos sodyboje.¹²⁸ Kartais atsižvelgiama į lankytojų grupės amžių. Mažesniems vaikams, kurie vaikščiodami po muziejų greitai pavargtų, programa vedama patalpoje arba pasakojama lauke, vyresniems – apžiūrimos ir teminės ekspozicijos.¹²⁹ Edukacinė programa „Kam gėlių darželis reikalingas“ vyksta lauke, prie senovinių gėlių darželių.¹³⁰

Ilgą laiką muziejuje nebuvo vienos, specialiai edukacinėms programoms skirtos patalpos – edukacinės klasės. Didžiausia problema – patalpų šildymas. Buvo mėginta pritaikyti edukacijai Kartenos sodybą, deja, ją šildo ne krosnis, o elektriniai radiatoriai. 2005 metais muziejuje atidaryta vien edukacijai (daugiausiai vestuvių, krikštynų programoms) skirta Pakapių sodyba Aukštaitijos sektoriuje. Rengiant jos ekspoziciją, nebuvo kuriama legenda, t.y. neakcentuotas nei rodomas laikotarpis, nei žemės kiekis, nei šeimos sudėtis. Čia eksponuojami pagrindinio ir pagalbinio fondo eksponatai, keletas kopijų. Pakapių sodyboje bus kūrenama krosnis, nors pastatyti ir radiatoriai.¹³¹

Edukacinių programų pagrindas – aktyvus lankytojo ir eksponato santykis naudojant užsienio muziejuose ypač populiarių interaktyvų požiūrį „*rankos pasiruošę*“, („*hands on*“).¹³² Žinių šaltinis čia yra ekspozicija arba konkretus daiktas. Jose galima susipažinti su eksponatų veikimo ar pagaminimo (atsiradimo) principais, lytėti, mokytis jais dirbti.¹³³ Lietuvos liaudies buities muziejaus edukacinėse programose naudojami tik tie eksponatai, kurie yra pagalbiniame muziejaus fonde. Dažnai programos būna pritaikomos ar kuriamos atsižvelgiant į turimą inventorių, tai yra naudojami tie daiktai, kuriuos galima paimti iš ekspozicijos. Pažymėtina, jog ypač daug dėmesio skiriama ir

¹²⁸ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke V.Olechnovičiene. 2005 metai, spalio 15 diena. Užrašė I.Levickaitė.

¹²⁹ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2005 metai, spalio 15 diena. Užrašė I.Levickaitė.

¹³⁰ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke Gr.Žumbakiene. 2005 metai, spalio 5 diena. Užrašė I.Levickaitė.

¹³¹ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke V.Olechnovičiene. 2005 metai, spalio 15 diena. Užrašė I.Levickaitė.

¹³² „Rankos pasiruošę“ („*Hands on*“) yra toks muziejinės edukacijos metodas, kai lankytojas muziejuje gali viską bandyti pats, t.y. liesti eksponatą, dirbti su juo. Šis principas ypač akcentuojamas vaikų muziejuose. Žr. Gurian E. Thoughts from civilizing the Museum // ICOM News, 2006, No. 1, P. 8.

¹³³ Baltrūnaitė R. Mokymosi muziejuose galimybės ir formos // Muziejininkystės biuletenis, 2003, Nr.3, P. 27-28.

nematerialiam paveldui – supažindinimui su papročiais, tradicijomis. Muziejininkės edukacines programas veda vilkėdamos tautiniais drabužiais.¹³⁴

Lietuvos liaudies buities muziejaus edukacinių programų privalumas – galimybė dirbti ne tik eksponatiniuose pastatuose įrengtose interjero, bet ir eksterjero ekspozicijose, graži gamta, senieji augalai, naminiai gyvuliai, gražinantys lankytojus į senąją Lietuvos kaimą. Muziejuje galima ne tik kažką sužinoti, bet ir pailsėti, maloniai praleisti laiką. Patrauklią mokymosi aplinką sukuria netradiciškai integruotai pateikiama muziejaus ekspozicijų ir fondų medžiaga. Programų metu greta pasakojimo atliekamos praktinės užduotys, lavinamas kūrybiškumas ir mąstymas. Įgytos žinios įtvirtinamos, pildant užduočių sąsiuvinius, dėliojant dėliones, atsakant į klausimyno klausimus, mokantis dainų, eilėraščių. Siekiant sudominti, įpinama ir žaidybinių elementų, pavyzdžiui, edukacinės programos “Šis tas apie puodynes ir puodynėles” pabaigoje vaikai gali daužyti puodynę.¹³⁵ Toks pats principas (praktinės užduotys, žaismė) taikomas ir suaugusių grupėms skirtuose užsiėmimuose. Stengiamasi, jog vykdant užduotis būtų bendradarbiaujama – tuomet lankytojai stimuliuoja vieni kitų mintis, duoda naujų idėjų, paskatina diskusiją ar pokalbį ir padrašina vienas kitą bendrai dirbti. Tiek vaikai, tiek suaugę labai mėgsta ragauti senoviškus valgius, kuriais vaišinama po kai kurių edukacinių programų. Kulinarinio paveldo degustavimas yra ypač populiarus, be to, tai – viena iš lankytojų pritraukimo formų.¹³⁶

Nors kiekviena programa turi savo scenarijų, jo griežtai nesilaikoma. Daug improvizuojama, atsižvelgiant į auditorijos poreikius, motyvaciją.¹³⁷ Juk siekiant, kad mokymasis vyktų, besimokantysis turi norėti išmokti, turėti tam motyvą. Motyvacija yra labai svarbus faktorius mokymosi procese, o esant palankioms aplinkybėms, tiek

¹³⁴ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke V.Olechnovičiene. 2005 metai, spalio 15 diena. Užrašė I.Levickaitė.

¹³⁵ Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2005 metai, spalio 15 diena. Užrašė I.Levickaitė.

¹³⁶ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke V.Olechnovičiene. 2005 metai, spalio 15 diena. Užrašė I.Levickaitė.

¹³⁷ Tarkime, paaiškėja, kad lankytojai nenori lipdyti, nes mokykloje jiems vyksta keramikos pamokėlės, o į muziejaus edukacinę programą įtrauktas lipdymas. Tuomet šios programos dalies atsisakoma. Pasitaiko, kad iš visos į muziejų atvykusios grupės tik keli vaikai būna matę karvę ar avis su ėriukais. Jiems šis reginys tampa didžiausiu žavesio bei susidomėjimo objektu, reikalaujančiu papildomo paaiškinimo ir laiko. Pokalbis su LLBM direktoriaus pavaduotoju informacijai ir švietimui dr.E.J.Morkūnu. 2005 metai, rugsėjo 28 diena. Užrašė I.Levickaitė.

vaikams, tiek suaugusiems mokymasis teikia malonumą.¹³⁸ Pasibaigus edukacinei programai, lankytojai dažnai yra paskatinami. Jiems dovanojami lankstinukai, atvirutės su muziejaus vaizdais, įvairia liaudiška išmintimi, suvenyrai (austos juostelės, puodynėlės, krepšeliai ir pan.), populiariausios muziejų ir čia dirbančius tautodailininkus.¹³⁹ Likusias vaišes taip pat galima pasiimti.

Plačiau paanalizuosime Kalėdų edukacinės programos scenarijų, jos eigą bei turinį, nes tai – viena populiariausių Lietuvos liaudies buities muziejaus edukacinių programų, parengta remiantis etnografinę medžiaga. Jos veikla grindžiama supažindinimu su Kalėdų tradicijomis bei papročiais ir tiksliai kai kurių jų atkartojimu.¹⁴⁰ Ekspонатų čia naudojama nedaug. Šią edukacinę programą veda viena arba dvi muziejininkės bei muziejuje dirbantis žaidimų organizatorius, kuris vaidina *Kalėdą*. Analizuojamas pavyzdys skirtas pradinių klasių mokiniams.

Eiga	Veikla	Ką sužino ir išmoksta
Žemaitijos sektoriuje pradedama ekskursija.	Muziejininkės pasakoja apie Kūčias, Kalėdas, Adventą, eglutės puošimą Suvalkijoje.	Sužino apie papročius ir tradicijas.
Atvykstama į Kartenos sodybą. Troboje stovi šiaudinukais, popieriniais žaisliukais, saldinais papuošta eglutė.	Vaikai nusirengia ir padeda dovanas po eglute arba <i>Kalėda</i> paima jas iš autobuso ir susideda į maišą. Pasakojama apie papročio dovanoti dovanas per Kalėdas atsiradimą.	Susipažįsta su gyvenamąja aplinka, sužino apie papročius.
	Vaikai susėda ant suolų už stalo. Tuo metu paaiškinama apie Kūčių stalo dengimą ir valgius. Vaikams duodama paragauti kviečių arba virtų bulvių su	Sužino apie papročius ir tradicijas. Degustuoja

¹³⁸ Froyland M. "Daugkartinis patyrimas įvairiose aplinkose – MEMUS muziejų Pedagogikos teorinis pagrindimas" // http://www.bms.edu.lv/bms_eng/, P. 2.

¹³⁹ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke V.Olechnovičiene. 2005 metai, spalio 15 diena. Užrašė I.Levickaitė.

¹⁴⁰ Vienas įdomiausių Kalėdų papročių – vaikščioti pakiemiais persirengus *Daduliu*, *Kalėda* ir linkėti gero derliaus. Žmogus apsirengdavo išvirkščiais kailiniais, susijuosdavo rankšluosčiu, prisilipdydavo linų barzdą ir eidavo iš vieno namo į kitą. Atėjęs pabelsdavo į duris lazda. Viduje esantys klausdavo: „Kas čia?“. Senis atsakydavo: „Aš – *Kalėda* atėjau iš ano krašto, kur miltų kalnai, medaus upės teka, alaus ežerai, saldinais lyja, riestainiais sninga, nešu skarbę (turtų) pilną tarbą, laimę, derlių ir kitokią labą. Prašau dureles atidaryti ir į aną kraštą nevaryti“. Paskui semdavo saują visokių grūdų ir berdavo krikštasuolėn. Tai – auka namų dievams. Vėliau sveikindavo, linkėdavo, giedodavo giesmes, juokaudavo, šokdavo su vaikais ir dalydavo riešutus. Šeiminkai jį vaišindavo. Kalėdų edukacinėje programoje šis paprotys yra atkartojamas, paliekant tą patį, etnografiniame apraše užrašytą *Kalėdos* sveikinimo tekstą. Žr. Kalėdų šventės, įvykusios 1991 metais, gruodžio 25, 26, 27, 28 ir 1992 metais sausio 4 ir 5 d. medžiaga. Byla saugoma LLBM archyve; LBM-9178, P. 1-5.

	lupenomis ir sėmenimis, atsigerti žolelių arbatos.	kulinarinį paveldą.
Rogėmis atvažiuoja <i>Kalėda</i> ir pasibeldžia į duris.	Įeina <i>Kalėda</i> ir, pagarbinęs Jėzų Kristų, beria saujelę grūdų į krikštasuolę. Paskui padalina grūdus vaikams. Paaiškinama grūdų reikšmė – iš rugių kepa duoną, iš miežių daro alų ir t.t.	Sužino apie papročius, išmoksta skirti javus, sužino, kam jie naudojami.
	Žaidžiami judrūs žaidimai („Žaltys“, „Katė ir pelė“, „Šeško gaudymas“, „Žiužio ieškojimas“). Vėliau žaidžiamas žaidimas su riešutais arba žirniais.	Sužino ir išmoksta žaisti kalėdinius žaidimus.
	Poilsiu užmenamos kelios mįslės ir minklės. Paklausama vaikų, kokias jie žino minkles.	Žinių įtvirtinimas. Mįslės ir minklės yra susietos su Kalėdomis, vaikus supančia aplinka.
	Pabaigoje <i>Kalėda</i> išdalina esančias po eglute dovanėles arba ištraukia jas iš savo maišo. Vaikams pasiūloma apsirengti.	
Einama į lauką. Vykstama į tvartą. Ekskursijos pabaiga.	Važinėjamasi arklių traukiamomis rogėmis arba vežimu, einama suktis sukyne ant kūdros. Kol vieni vaikai važinėjasi, kiti žaidžia. Norintys gali pajodinėti. Tvarte apžiūrimi žirgai, ėriukai, žąsys. Vaikams leidžiama „pavaišinti“ žirgus obuoliais ir duona. Lauke į ėdžias nešama šieno, paukšteliams beriami grūdai, ant medžio kabinamos morkos ir burokėliai kiškams.	Sužino apie senovinį transportą bei žaidimų priemones. Susipažįsta su ūkiniais pastatais. Susipažįsta ir mokosi mylėti gyvąją gamtą. ¹⁴¹

Kiek muziejaus lankytojas sužino ar išmoksta pasibaigus edukacinei programai – išmatuoti grįžtamąjį ryšį tarp muziejininko ir lankytojo – gana sudėtinga. Jeigu po Užgavėnių edukacinės programos vaikai tvirtai įsimena tris šioje šventėje naudotus

¹⁴¹ Kalėdų šventės, įvykusios 1991 metais, gruodžio 25, 26, 27, 28 ir 1992 metais sausio 4 ir 5 d. medžiaga. Byla saugoma LLBM archyve; LBM-9178, P. 1-5; Morkūnienė T. Kalėdinės dienos Lietuvos liaudies buities muziejuje // Muziejinkystės biuletenis, 2001, Nr.1, P. 37.

dalykus: geldą, spragilą ir Morę, ji laikoma pavykusia.¹⁴² Muziejininkai specialių apklausų, vadinamų lankytojų studijomis, nedaro. Pažymėtina, jog muziejaus lankytojas yra dalis specialios komunikacijų sistemos, gaunančios pranešimą iš muziejaus darbuotojų per eksponato terpę. Norėdamas sužinoti, ar pranešimas buvo priimtas ir suprastas, muziejus gali užbaigti komunikacijos procesą, išklausdamas lankytojo atsakymą.¹⁴³ Lankytojų studijų esmė – tai dėmesio sutelkimas į lankytojus planuojant darbą. Šios studijos įvertina jų norus, nuomones, akivaizdžiai parodo edukacinį poveikį ir įtaką, t.y. vysto abipusį dialogą.¹⁴⁴ Lietuvos liaudies buities muziejuje kartais prašoma parašyti atsiliepimus, nors pasitaiko, jog lankytojai ir patys atsiunčia ar palieka savo atsiliepimus su įspūdžiais. Puikus pavyzdys – vieno Kauno vaikų darželio-mokyklos ketvirtokų su mokytoja parengtas ir į muziejų atsiųstas laiškas-knygelė su parašytais rašinėliais po Kalėdų edukacinės programos.¹⁴⁵ Paanalizavus jau minėtą ketvirtokų laišką-knygutę, aiškėja, kad vaikams labiausiai įstrigo valgytos karštos bulvės su sėmenimis, pamatyti arkliai, avys. Dažnai didžiausias įvertinimas yra nuoširdus padėkojimas, pažadas dar kartą atvykti į muziejų ar paprasčiausias domėjimasis. Grįžtamąjį ryšį rodo ir kai kurių edukacinių programų (pavyzdžiui, vestuvių) populiarumas.¹⁴⁶ Būtent šią programą dažniausiai ir populiarina patys vestuvininkai, tarkime, pora tuokėsi muziejuje, jai patiko, paskui būna piršliais ar draugų vestuvių dalyviais ir pan.

Ar rengdami edukacines programas muziejininkai bendradarbiauja su mokyklomis? Juk mokykla neįpareigota organizuoti pamokas muziejuose; muziejų lankymas nėra privalomas. Dvi institucijos egzistuoja lygiagrečiai, bet be jas jungiančios grandies. Vis tik stengiamasi, jog edukacinių programų turinys atitiktų mokymo programas, padėtų įtvirtinti įgytas žinias, atsižvelgiama į išankstinius pedagogų

¹⁴² Olechnovičienė V. Du kartus šiais metais Lietuvos liaudies buities muziejus varė žiemą // Muziejininkystės biuletenis, 2001, Nr.1, P. 37.

¹⁴³ Borun M. The stages of evaluation // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996, P. 216.

¹⁴⁴ James A. „Įvadas į lankytojų studijas“ // http://www.bms.edu.lv/bms_eng/, P. 1.

¹⁴⁵ LLBM Ryšių su visuomene skyriaus archyvas.

¹⁴⁶ 2003 metais muziejus surengė 153 edukacines programas. Iš jų vyko: vestuvės – 72, Kalėdos – 32, „O kai aš pas promočiutę buvau“ – 15, „Apšvietimo priemonės ir žvakių liejimas“ – 12, Užgavėnės – 10, mergvakaris – 3, „Duona ne vėju ateina“ – 3, krikštynos – 1, „Diena senojoje pradžios mokykloje“ – 1. Žr. 2003 metų LLBM Ryšių su visuomene skyriaus darbo ataskaita. Saugoma LLBM Ryšių su visuomene skyriaus archyve.

pageidavimus. Pasyvumas daugiau jaučiamas ne iš muziejininkų, bet iš mokytojų pusės. Buvo mėginta kontaktuoti su Kauno miesto savivaldybės Švietimo skyriumi, kad jis mokykloms paskleistų informaciją apie muziejaus vykdomas edukacines programas, tačiau nesėkmingai. Pavasarį, baigiantis mokslo metams, pedagogai dažniausiai žvelgia į Lietuvos liaudies buities muziejų kaip į rekreacinę vietą, galimybę pabėgti į gamtą.¹⁴⁷ Negalima sakyti, jog to nereikia, bet muziejininkai norėtų, kad į muziejų dažniau būtų kreipiamasi kaip į partnerį, pateikiantį vertingos iliustracinės ar kitokios medžiagos moksleivių mokymo programoje keliamiems uždaviniams įgyvendinti. Pavykusių muziejaus ir mokyklų bendradarbiavimo pavyzdžiu galima laikyti nuo 1997 metų kartu su Kaišiadorių rajono švietimo skyriumi organizuojamas tradicinėmis tapusias etnokultūrinės viktorinas moksleiviams.¹⁴⁸ Jos vyksta muziejaus Klojimo teatre. Kiekviena viktorina turi savo temą.¹⁴⁹ Svarbiausias viktorinų rengimo principas „Dalyvauji ir mokaisi“, nors rekomenduojama, kad mokiniai atvyktų iš anksto susipažinę su tema. Pagrindinė užduotis viktorinų dalyviams – komandos prisistatymas. Jame gali dalyvauti ir mokyklos sirgaliai. Klausimai ir užduotys formuluojami taip, kad sužadintų dalyvių smalsumą, norą kartu rasti atsakymą bei skatintų kūrybingumą, sumanumą.¹⁵⁰ Jeigu „pačiupinėjimo“ ir „išbandymo“ patirtį vertinsime kaip elementarų pažinimo būdą, tai viktorina kaip edukacinė programa jau išeina toliau už jo ribų ir atitinka moderniosios edukacijos reikalavimus.

3.3. Tradicinės šventės: edukacijos ir komercijos sintezė?

Lietuvos liaudies buities muziejuje organizuojami tradiciniai renginiai irgi traktuotini kaip edukacinės programos. Linksmąja savo puse jie turbūt labiausiai propoguoja idealųjį liaudies kultūros tipą – kaimo bendruomenės gyvenimo idealizaciją. Juos galima sugrupuoti į kalendorines šventes (Užgavėnės, Velykas, Atvelykį, Jurgines, Jonines, Žolinę, Rugiapjūtę), amatų, etnografinių regionų dienas bei minėjimus

¹⁴⁷ Olechnovičienė V. Du kartus šiais metais Lietuvos liaudies buities muziejus varė žiemą // Muziejininkystės biuletenis, 2001, Nr.1, P. 37.

¹⁴⁸ Muziejininkai šias viktorinas priskiria prie muziejuje vykdomų edukacinių programų.

¹⁴⁹ 1998 metais etnokultūrinė viktorina vadinosi „Duona“, 2000 metais – „Linas“, 2001 metais – „Tautinis kostiumas. Audiniai 1“, 2002 metais – „Tautinis kostiumas. Audiniai 2“, 2003 metais – „Medis žmogaus gyvenime ir butyje“, 2004 metais – „Žirgas, arklys valstiečio gyvenime ir papročiuose“. Žr. Žukauskaitė S. Statistiniai duomenys rengiamai parodai apie LLBM keturiasdešimtmetį. Saugoma asmeniniame S.Žukauskaitės archyve.

¹⁵⁰ Pokalbis su LLBM vyresn. muziejininke G.Šapranauskaite. 2006 metai, balandžio 20 diena. Užrašė I.Levickaitė.

(Valstybės, Gedulo ir vilties dienos). Tai – masiniai, didesniai lankytojų skaičiui skirti renginiai, vykstantys eksterjero ekspozicijose, kuriems išnaudojama didžiulė muziejaus teritorija. Tokio pobūdžio šventės rengia daug muziejų po atviru dangumi. Pavyzdžiui, Skansene jų per metus įvyksta dvylika.¹⁵¹

Pagrindinis kalendorinių švenčių tikslas – supažindinti su tradicijomis bei papročiais ir juos populiarinti. Per amatų dienas yra demonstruojami senieji amatai. Lietuvos regionų (Aukštaitijos, Dzūkijos, Sūduvos) dienose siekiama pagyvinti ir papildyti ekspozicijas, kuo įvairiapusiškiau atspindėti regionų kultūrą, susieti muziejuje pateiktą medžiagą su dabartimi, pademonstruoti tradicijų tąsą ir perimamumą.¹⁵² Stengiamasi įtraukti ir vietos bendruomenę. Tarkime, per Valstybės dienos minėjimą muziejaus miestelyje rumšiškėnai interpretavo prieškarinio miestelėnų šventadienio akimirkas.¹⁵³ Tradiciniuose renginiuose daug atrakcijos elementų: žaidimų, šokių, muzikos, senovinių valgių degustavimo.

Pagal dalyvaujančių lankytojų skaičių šventės Lietuvos liaudies buities muziejuje skirstytinos į didžiąsias (Užgavėnės, Velykas), užimančias visą muziejaus teritoriją ir mažąsias (Atvelykį, Jurgines), kurios lokalizuojamos viename etnografiniame sektoriuje. Jos vyksta pagal muziejininkų iš anksto parengtą scenarijų, rašomą griežtai remiantis etnografinė medžiaga. Atliekant programą dalyvauja į muziejų pakviesti folkloro ansambliai.

Nors daug švenčių elementų kasmet kartojasi, pavyzdžiui, blynų kashniavimo varžybos Užgavėnėse ar gražiausio margučio rinkimas per Velykas, kiekvienai šventei muziejininkai stengiasi sugalvoti ką nors nauja. Taip atgaivintas margučių ridenimas lazdomis, buvęs populiarus Skuodo rajone. Važnyčiotųjų lenktynėmis primenamas Velykų ryto paprotys iš bažnyčios kuo greičiau skubėti į namus.¹⁵⁴ Populiarindami tradicijas, siekdami jas padaryti patrauklesnes jaunimui ar kitai, skeptiškai į etnografijos

¹⁵¹ Skansen. *Traditional Swedish style*. London. 1995, P. 10.

¹⁵² Olechnovičienė V. Regionų dienos liaudies buities muziejuje // *Muziejininkystės biuletenis*, 2003, Nr. 4. P. 47-49.

¹⁵³ Vietos žmonių dalyvavimas muziejaus po atviru dangumi rengiamose tradicinėse šventėse yra labai svarbus. Edukacija turi stiprinti tarpusavio komunikaciją. Šiuo aspektu muziejus po atviru dangumi tampa artimas ekomuziejui. Žr. Arnout W. *Managing change in newly independent museums: the Dutch experience* // *ICOM International Committee on Management. Study Series*. 2006, No. 12.

¹⁵⁴ Olechnovičienė V. Velykų šventei Lietuvos liaudies buities muziejuje – 10 metų // *Muziejininkystės biuletenis*, 2000, Nr. 2. P. 32.

paveldą žiūrinčiai visuomenės daliai, muziejaus darbuotojai neretai senuosius pavadinimus „sušiuolaikina“. Užgavėnių šventė virsta Užsigavėjimo muge arba Užsigavėjimo respublika, etnografinis margučių ridenimas į duobutę – velykiniu golfu. Pasitaiko, jog kai kurie sumanymai nepasiteisina: nepatinka lankytojams arba, pasikeitus aplinkai, nepavyksta. Taip Sekminių šventėje buvo atsisakyta kelių žaidimų su kiaušiniais, seniau žaistų uždarose patalpose, ant aslos, nes lauke jų žaisti nepasisėkė.

Kaip ir veikiančioje ekspozicijoje, tradicinėje muziejaus šventėje lankytojas raginamas pats pats būti aktyviu dalyviu, veikėju. Stengiamasi skatinti iniciatyvą, išradingumą, pavyzdžiui, už pasidarytą Užgavėnių kaukę, įdomiai numargintą Velykų margutį ar suskintą tradicinę Žolinės puokštę lankytojai yra apdovanojami. Taip pat rengiami įvairūs konkursai, viktorinos.

Deja, didžiosios tradicinės šventės turi ir neigiamų pusių. Daugiausiai priekaištų sulaukia Lietuvos liaudies buities muziejaus simboliu tapusios Užgavėnės. Gausią lankytojų auditoriją labai sunku „suvaldyti“, todėl šios šventės nemėgsta ir patys muziejaus darbuotojai. Etnografas J.Kudirka teigė, kad „*Užgavėnės Rumšiškėse tapo įvairių etnografinių sričių papročius kiek niveliuojančiu pramoginiu renginiu, o ne tradicine švente*“.¹⁵⁵ Muziejui šis renginys atneša nemažai pelno, todėl į Užgavėnės dalinai pradėta žiūrėti kaip į galimybę užsidirbti.

Pačių muziejininkų problema derėtų įvardinti per šią šventę jų išduodamus leidimus prekiauti šašlykais, kinų gamybos šlepetėmis ar megztiniais. Tačiau tik iš prekybininkų surinktais pinigais muziejus įstengia sumokėti autorinius atlyginimus pasamdytiems dvidešimčiai folkloro ansamblių, sukeliančių pagrindinį šventės šurmulį. Nepaisant muziejaus darbuotojų pamokymų ir priminimų, kaip gaminti tradicines kaukes, pastebėti minioje ne ansamblietį, o pavienį, Užgavėnių kaukę užsidėjusį lankytoją, kasmet darosi vis sunkiau.

Muziejus buvo daugelio tradicinių renginių atgaivintojas ir pradininkas. Dalį jų sėkmingai perėmė ir komercinės struktūros. Pavyzdžiui, „Bernelių užeigos“ tinklo restoranai pradėjo organizuoti Užgavėnių, Velykų, Atvelykio šventes, kuriuose nemažai

¹⁵⁵ Kudirka J. Užgavėnės. V. 1992, P. 5. Lietuvos liaudies buities muziejuje yra švenčiamos žemaitiška tradicija paremtos Užgavėnės. XIX a. pabaigoje-XX a. pradžioje Užgavėnių papročiai supaprastėjo ir ėmė nykti Suvalkijoje bei Dzūkijoje. Penktojo dešimtmečio pradžioje Užgavėnės tradiciškai dar buvo švenčiamos Žemaitijoje – kai kuriose Plungės, Šilalės, Skuodo, Kretingos bei Mažeikių rajonų vietovėse.

analogiškų muziejaus renginių scenarijaus elementų. Ar tai nereiškia, jog kai kurios šventės po truputį išsigimsta? ¹⁵⁶ Nors Lietuvos liaudies buities muziejuje riba tarp edukacijos ir komercijos pavojingai trina (ypač Užgavėnių atveju), tačiau muziejininkų siekis pramogą suderinti su lavinimu brėžia takoskyrą tarp tradicinės šventės muziejuje nuo paprastos šventės, į kurią ateinama tik maloniai praleisti laiką.

4. Ugdymo medijos: nuo muzealijų prie virtualių formų

Ypač sparčiai vystantis informacinėms kompiuterinėms technologijoms muziejams atsiveria daug naujų lankytojų ugdymo galimybių, nes edukacijai galima panaudoti ne tik muzealijas, bet ir virtualias formas. Multimedia priemonėmis gali būti sukuriama nauji mokymo būdai, o mokymosi medžiaga pateikiama lankytojui lengvai pasiekiamą bei suprantamą formą, pavyzdžiui, erdvinės ekspozicijų panoramos ar skenuoti eksponatai, kuriuos kompiuterio ekrane galima apžiūrėti iš visų pusių. ¹⁵⁷ Pasak B. Serell ir B. Rampling, naudojant informacines kompiuterines technologijas mokymui, tiek suaugę, tiek vaikai labiau domisi ir gilinaisi į pateiktą medžiagą, ypač kai jiems leidžiama jaustis kūrybingais. ¹⁵⁸

Naudojant Lietuvos liaudies buities muziejaus ekspozicijas buvo sukurtas pirmasis lietuviškas trimatis mokomasis žaidimas „Virtualus kaimas“. Šis menamos tikrovės kūrinys – tai trumpa kelionė į praeitį. Žaidimo vartotojui suteikiama galimybė vieną dieną praleisti senojo Lietuvos kaimo aplinkoje, susipažinti su to meto darbais ir pramogomis. ¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ Panašius klausimus kelia ne tik Lietuvos, bet ir užsienio muziejininkai. Maorių paveldo parko Naujoje Zelandijoje direktorius R. Cassels klausia, ar nėra pavojaus per tokio pobūdžio renginį virsti muge arba Disneilendo tipo parku? Ar švietėjiškos misijos neužgoš pramogos ir komerciniai elementai? Žr. Cassels R. Learning styles // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996, P. 39.

¹⁵⁷ Pokalbis su VDU Multimedia katedros vedėju E. Vaškevičium. 2005 metai, rugsejo 28 diena. Užrašė I. Levickaitė.

¹⁵⁸ Serell B. and Rampling B. Computers on the exhibit floor // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996. P. 138.

¹⁵⁹ www.vdu.lt

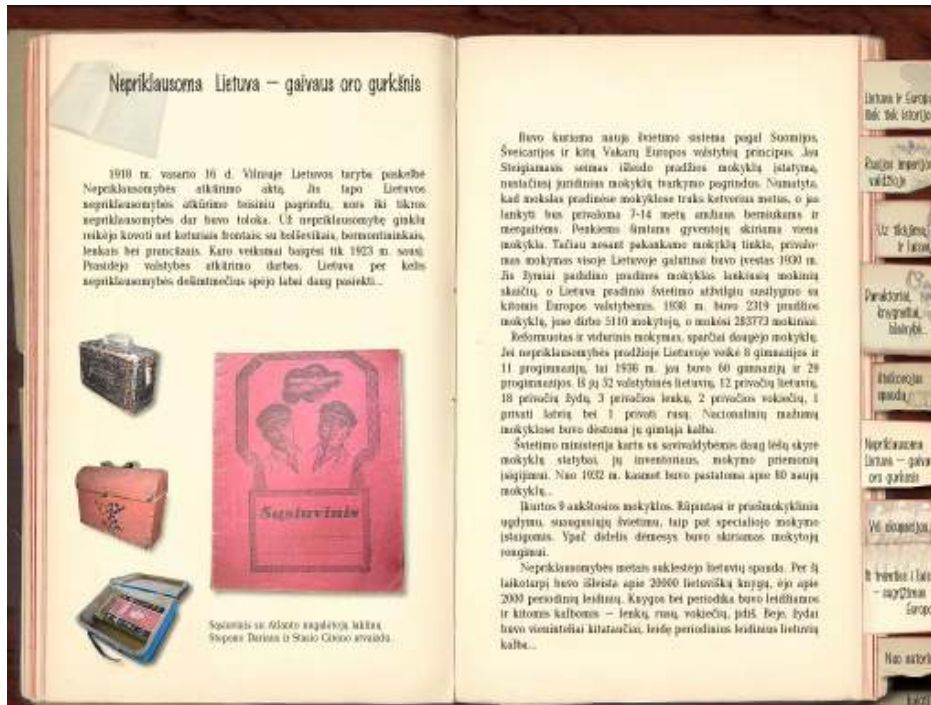

Žaidžiant žaidimą atliekami šie veiksmai: rytą žvejojama, dieną reikia sugaudyti vištas, pasemti vandens, rasti klumpes, sukapti malkas, vakare ilsimasi – geriamas alus ir šokama.

Bendradarbiaudamas su Vytauto Didžiojo universiteto Multimedia laboratorija, muziejus pradėjo leisti interaktyvias multimedia edukacines programas kompaktiniuose diskuose. Jas, kaip mokymo priemonę, patogu naudoti parodose, tradicinėse, muzealijomis paremtose edukacinėse programose arba susipažinti su pateikiama medžiaga savarankiškai. Jos taip pat populiarina muziejų, skatina čia atvykti, susipažinti su ekspozicijomis ir eksponatais.

Kompaktinis diskas “Lietuva: iš tremties į Europą” buvo skirtas lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo šimtmečiui ir Europos dienai. Jis adresuotas neformaliai suaugusiųjų švietimui.

Pasirinktas kompaktinio disko dizainas specialiai imituoja tikrą „seną“ knygą, kartu sukuriant šilumo išpūdį. Joje yra patalpinti tekstai, iliustracijos, muziejaus ekspozicijose filmuoti siužetai. Vartotojui leidžiama pačiam knygą vartyti, su „pele“ atsistojant ant sukaišiotų skirtukų su temų pavadinimais. Iliustracijas galima peržiūrėti pasirinktinai arba joms nuosekliai keičiantis. Skatinant vartotojo aktyvumą, vadovėliai, rašymo reikmenys yra paslėpti mokyklinėse skrynutėse.

Šiame kompaktiniame diske pristatomos aštuonios temos, kurios supažindina su Lietuvos ir Europos santykiais iki Rusijos imperijos okupacijos XVIII amžiaus pabaigoje, pateikia spaudos charakteristiką. Daugiausia dėmesio skiriama lietuviškos spaudos uždraudimui ir dėl to kilusiam pasipriešinimui, knygnešystei, kultūrinio gyvenimo pagyvėjimui po spaudos draudimo panaikinimo. Įvertinama spaudos bei švietimo pažanga Nepriklausomoje Lietuvoje, nauji spaudos mastai sovietinės okupacijos laikotarpiu.

Kompaktiniame diske yra ir šeši filmuoti siužetai (trys su vaidybiniais elementais). Juose pasakojama, kaip buvo mokomasi daraktorinėje mokykloje, atskleidžiamas knygų niokojimas sovietmečio pradžioje, rodoma, kaip leista spauda

partizanų bunkeryje. Pristatomas ir filmuotas ekskursas į pagrindinę “ab” spaustuvę, veikusią Kauno rajono Salių kaime, interviu su tremties liudininkais.¹⁶⁰

Lietuvos liaudies buities muziejuje yra septyni pastatai, susiję su lietuvių tautos pasipriešinimo engėjams istorija – XVIII a. J.Pabrėžos klėtėlė, kurioje buvo slėptuvė rekrūtams, 1863 metų sukilimo dalyvių slėptuvė dar nepastatytuose Aristavelės dvaro rūmuose, Pirmojo Pasaulinio karo slėptuvė Žiežmarių tvarte ir t.t. Siekiant didesnio vaizdumo ir išraiškos galimybių, buvo nuspręsta jų pristatymui leisti ne spausdintą leidinį, o sukurti ekskursiją papildantį kompaktinį diską, pavadintą “Rezistencijos atspindžiai Lietuvos liaudies buities muziejuje. Slėptuvės”. Vyresniųjų klasių moksleiviams skirtame virtualiame ekskurse pateikiama šių slaptaviečių atsiradimo istorija, aiškinama kaip ir kodėl jos buvo įrengtos.

Kompaktiniame diske be tekstų, iliustracijų ir filmuotų siužetų su vaidybiniais elementais yra pristatomi du trimačiai (erdviniai, nepiešti, bet sukonstruoti) – štabinės (leidybės centro) slėptuvės ir kovinio būrio bunkerio, kuris muziejuje dar nepastatytas – modeliai.

¹⁶⁰ Levickaitė I. Išleistas naujas kompaktinis diskas // Muziejinkystės biuletenis, 2004, Nr. 4. P. 22-23.

2005-2006 metais yra vykdomas tęstinis projektas – leidžiama elektroninė knyga „Lietuvos etnografijos paveldas vaikams“ (kompaktinio disko pavidalu). Ji skirta pradinių klasių moksleiviams. Elektroninės knygos leidžiamos ir yra populiarios visame pasaulyje. Išoriškai savo struktūra jos panašios į įprastą spausdintą knygą su turiniu, tekstais ir iliustracijomis. Elektroninėje knygoje yra patalpintas meniu, susietas su dėstomąja medžiaga, kurioje yra tekstas. Jį papildoma iliustracijos, grafika, animacija, video, garsas, o taip pat naujai atsiradusios trimačio objektų vaizdavimo priemonės. Tekste galima naudoti ir paieškos mechanizmus.¹⁶¹

Kompaktinį diską sudaro dvidešimt muziejuje filmuotų vaidybinių siužetų (konstruotų naudojant „gyvosios istorijos“ (*living history*) interpretavimo būdą su autentiškais drabužiais vilkinčiais interpretatoriais), kuriuose už kadro pateikiami juos paaiškinantys įgarsinti trumpi pasakojimai. Greta pristatoma ir filmuota situacija, kaip tam tikras daiktas, darbas, veiksmas ar situacija atrodo mūsų dienomis. Tam, kad vartotojui būtų lengviau suprasti filmuotą medžiagą, naudojamas palyginimo principas – *seniau-dabar*. Siekta atskeisti pastatų raidą, buityje naudotų objektų evoliuciją, supažindinti su etiketu, papročiais, tradicijomis. Tarkime, galima pamatyti, kaip velėjo su kultuve, skalbė skalbimo mašina arba pasišviesdavo žibinčiumi, žibaline lempa. Tokie aspektai, kaip socialinė diferenciacija ar santykiai su kitataučiais neakcentuoti, daugiau pateikiant apibendrintą ekspozicijų vaizdą, tam tikra prasme „skatinanti“ idealizuotą praeities suvokimą. Dalyje kompaktinio disko siužetų filmavosi patys vaikai, taip susipažindami su muziejuje saugomu paveldu, kartu tapdami projekto dalyviais ir kūrėjais.

---

¹⁶¹ Pokalbis su VDU Multimedia katedros vedėju E.Vaškevičium. 2006 metai, balandžio 10 diena. Užrašė I. Levickaitė.

Menu pateikiamos šios temos: namai, asmens higiena, apranga, kasdienis gyvenimas, maistas, darbai, žaidimai, mokymasis, transportas, parduotuvės. Kiekvieną temą reprezentuoja apibendrinantys simboliai – ikonos, pavyzdžiui, namas, lėkštė su kiaušiniene ir pan. Atsistojus su „pele“ ant simbolio ir paspaudus jos klavišą, pasigirsta vaiko klausimas. Klausimai parinkti tokie, kurie yra aktualūs muziejuje apsilankantiems vaikams, pavyzdžiui, „Kaip seniau skalbė?“, „Ar tėveliams reikėjo eiti į darbą?“, „Ką veikdavo vakarais? Televizoriaus juk nebuvo!“. Peržiūrint siužetą, ekrane pasirodo įgarsintą pasakojimą papildantis tekstas.

Kuriant šį kompaktinį diską buvo atsisakyta ilgų tekstų. Kompiuterio ekrane geriausiai skaityti trumpą, ne daugiau kaip iš 50 žodžių susidedančią, aiškiais, trumpais sakiniais parašytą tekstinę informaciją.¹⁶² Kuriant navigaciją, dalį ikonų teko perpiešti, nes 30 procentų paveikslėlių testuoti vaikai ir studentai neatpažino, kaip pavyzdžiui, prieškario krautuvėje naudotų svarstyklių. Paaiškėjo, jog reikia remtis ne vien savo patirtimi, o orientuotis į prognozuojamą lankytoją. Daiktas, kuris yra lengvai pažįstamas muziejininkui, gali būti visai nežinomas vartotojui. Tebediskutuojama, ar tikslinga

¹⁶² Serell B. and Rampling B. Computers on the exhibit floor // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996. P. 139.

kompaktinį diską papildyti žinių patikrinimo programa ir kiek ji gali skatinti išmokimą. Vieno iš autorių, Egidijaus Vaškevičiaus nuomone, geriau, kai vaikams skirtame kompaktiniame diske yra sukuriama maloni, neįpareigojanti aplinka – tarsi terpė nefomaliame mokymuisi savo malonumui.¹⁶³ Įrodyta, jog vartotojas dažniau spėlioja, gerina savo pasiektą rezultatą, o ne skaito informaciją.¹⁶⁴

Tačiau kai kurių specialistų optimizmas informacinių technologinių taikymo muziejinėje edukacijoje galimybių atžvilgiu anaiptol nereiškia, kad virtualus ar kitaip mediatizuotas muzealijų (ar apskritai paveldo) pristatymas nėra neproblemiškas. Anot N.Keršytės, nors virtuali realybė suteikia galimybes įgyti ne tik žinių, bet ir patirti pojūčių, išgyvenimų, diskutuojama, ar ji gali pakeisti „tikro“ daikto auros pajautą.¹⁶⁵ Tad keltinas retorinis klausimas: ar jaunimui, į kurį orientuojasi muziejų kuriamos virtualios formos ir kuris yra imliausia technologinėms naujovėms visuomenės dalis, *muzealijos kaip pranešimas*, pristatomas informacinėse priemonėse, ilgainiui netaps *muzealijų kaip betarpiško „prisilietimo“ prie praeities erzacu?*

---

¹⁶³ Pokalbis su VDU Multimedia katedros vedėju E.Vaškevičium. 2006 metai, balandžio 26 diena. Užrašė I. Levickaitė.

¹⁶⁴ Serell B. and Rampling B. Computers on the exhibit floor // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996. P. 138.

¹⁶⁵ Keršytė N. Muziejinė edukacija ir mokymas(is) // Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika.. V. 2005, P. 5.

Išvados

1. Paskutiniais dešimtmečiais pasaulinėje praktikoje ugdymas yra laikomas yra visų muziejų veiklos pagrindu. Lietuvos muziejų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose bei Lietuvos liaudies buities muziejaus statute daugiau akcentuojamos paveldosauginės muziejaus kaip institucijos funkcijos. Tai aiškintina ne tik Lietuvos muziejinės kultūros tradicija, bet ir šio tipo muziejų raidos specifika – etnografinių muziejų po atviru dangumi paskirtis buvo išsaugoti etninio paveldo objektus juos perkeliant.

2. Lietuvos liaudies buities muziejaus kūrimo pradiniam etape (1966-1974) didžiausias dėmesys buvo kreipiamas į paveldosauginę muziejaus funkciją: paveldo objektų atrinkimą, jų perkėlimą į muziejaus erdvę bei tvarkymo darbus, t.y. orientuotasi į paveldo objektą. 1974 metais įrengtos interjero ekspozicijos, nors ir būdamos statiškos, artino muziejuje saugomą paveldą prie subjekto. Atgavus nepriklausomybę, Lietuvos liaudies buities muziejus pirmenybę teikia edukacinei veiklai.

3. Didžioji dalis iš penkiasdešimt vienos Lietuvos liaudies buities muziejuje įrengtų ekspozicijų – statiškos. Jos kurtos naudojant interjero buitį atspindintį ar teminių momentinių eksponavimo būdą. Nors siekta, kad kiekvienas lankytojas jose galėtų rasti savo tėviškę, statiškas muziejaus ekspozicijas galima apibūdinti kaip pristatančias apibendrintą Lietuvos kaimo vaizdą, sąlygojantį idealizuotą liaudies kultūros suvokimą. Ši samprata kinta nuo 1991 metų, Vakarų muziejų pavyzdžiu pradėjus rengti veikiančias ekspozicijas, kuriose eksponatai naudojami pagal savo paskirtį. Jos ne tik suteikia lankytojui didesnes išmokimo bei susipažinimo su praeities kontekstu galimybes, bet ir sugriauna istorines ar kultūrines klišes.

4. Lietuvos liaudies buities muziejuje vykdomos edukacinės programos – tai vienas dinamiškiausių ir efektyviausių ugdymo būdų, kuris suteikia galimybę mokytis ir mokyti neformalioje aplinkoje. Lankytojo santykis su eksponatu čia yra aktyvus; žinių šaltiniu tampa ekspozicija arba konkretus daiktas. Muziejaus edukacinės programos rengiamos įvairių amžiaus grupių lankytojams, stengiantis suderinti edukacinius ir rekreacinius aspektus, atitinkančius jų poreikius bei motyvaciją. Siekiant sudominti lankytoją, turėtų būti plečiamas edukacinių programų tematikos spektras; pristatomos įvairios paveldo pusės.

5. Lietuvos liaudies buities muziejaus organizuojamose specifinėse edukacinėse programose – tradicinėse šventėse yra propaguojamas idealus liaudies kultūros tipas. Ši kaimo bendruomenės gyvenimo idealizacija sietina su tradicinėse šventėse (ypač Užgavėnėse) pastebimais komercijos elementais. Tik ugdymo tikslai, keliami tradicinėms šventėms, skiria šias edukacines programas nuo pramoginių renginių.

6. Ypač sparčiai vystantis informacinėms kompiuterinėms technologijoms Lietuvos liaudies buities muziejaus edukacinėje veikloje nuo 2004 metų imamos naudoti ne tik muzealijos, bet ir virtualios formos. Interaktyvios multimedia edukacinės programos – tai patogi mokymo priemonė, kurioje gali būti pateikiamos erdvinės muziejaus ekspozicijų panoramos, trimačiai skenuotų eksponatų modeliai, filmuota vaizdo medžiaga, garsinė bei tekstinė informacija. Tačiau, kol kas diskutuojama, koks eksponatas yra labiau pažinus ir turi didesnę poveikį lankytojui – eksponuojamas virtualioje, ar tikroje muziejaus ekspozicijoje.

Naudotų šaltinių sąrašas

1. Kalėdų šventės, įvykusios 1991 metais, gruodžio 25, 26, 27, 28 ir 1992 metais sausio 4 ir 5 d. medžiaga. Byla saugoma LLBM archyve; LBM-9178.
2. Levickaitė I. Veikianti Klepšių sodyba Lietuvos liaudies buities muziejuje. Byla saugojama LLBM archyve, LBM-11106.
3. Lietuvos liaudies buities muziejaus po atviru dangumi patirtis organizuojant tradicines liaudies šventes ir ateities perspektyvos. LLBM vyresn. muziejininkės N.Pliuraitės pranešimas, skaitytas konferencijoje Archangelske. Rumšiškės. 1989. Saugoma LLBM archyve, LBM-6514.
4. Lietuvos liaudies buities muziejaus statutas. 2004 m. Saugomas LLBM archyve.
Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas. 1995 m. birželio 8 d. Nr. I-930, Vilnius // <http://www.muziejai.lt>.
5. Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo pakeitimo įstatymas. 2003 m. gegužės 29 d. Nr. IX-1593, Vilnius // <http://www.muziejai.lt>.
6. Lietuvos Respublikos Valstybinės Paminkloaugos komisijos sprendimas dėl medinio kultūros paveldo išsaugojimo // Mokslinė-praktinė konferencija „Lietuvos medinis paveldas“. Rumšiškės, 2006.
7. LTSR liaudies buities muziejaus projektiniai pasiūlymai. Aiškinamasis raštas. V. 1967, P. 3-11. Byla saugoma LLBM archyve; LBM Nr. A-16b.
8. Paminklų konservavimo institutas. LTSR liaudies buities muziejus. Liaudies technikos ir pavienių pastatų sektorius. Eskizinis projektas. K. 1983.
9. Strateginiai Lietuvos liaudies buities muziejaus veiklos nuostatai. Metmenys. 2006 m. Saugomi LLBM administracijos archyve.
10. Vaikų gegužinė 1988 metais gegužės 28 d. Rumšiškės. 1988. Saugoma LLBM archyve, LBM-5733.
11. Vaitakarčio ekspozicijos atidarymas. Etnografinė medžiaga. Byla saugoma LLBM archyve, LBM-10726.
12. Žaidimų sodybos projektas. Byla saugoma LLBM archyve, LBM-11091.
13. Žiemos palydų šventės aprašymas LTSR liaudies buities muziejuje 1981 m. vasario 21 d. Rumšiškės. 1981. Saugoma LLBM archyve, LBM-623.

14. Žukauskaitė S. Statistiniai duomenys rengiamai parodai apie LLBM keturiasdešimtmetį. Saugoma asmeniniame S.Žukauskaitės archyve.
15. 2003 metų LLBM Ryšių su visuomene skyriaus darbo ataskaita. Saugoma LLBM Ryšių su visuomene skyriaus archyve.

Naudotos literatūros sąrašas

16. Baltrūnaitė R. Mokymosi muziejuose galimybės ir formos // Muziejininkystės biuletėnis, 2003, Nr.3.
17. Čerbulėnas K. Liaudies buitės muziejaus genezė // Architektūros paminklai. T. III. V. 1975.
18. Daunys S. Žuvininkų kaimo grytelninkų Inickaičių inventorių // Muziejai ir paminklai. 1970.
19. Froyland M. "Daugkartinis patyrimas įvairiose aplinkose – MEMUS muziejų Pedagogikos teorinis pagrindimas" // http://www.bms.edu.lv/bms_eng/.
20. James A. "Įvadas į lankytojų studijas" // http://www.bms.edu.lv/bms_eng/.
21. Jarockienė N. Mokymasis versus švietimas // Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika. V. 2005.
22. Jovaiša L. Edukologijos pradmenys. Šiaulių universiteto leidykla. 2001.
23. Glemža J.R. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas. V. 2002.
24. Keršytė N. Muziejinė edukacija ir mokymas(is) // Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika. V. 2005.
25. Kudirka J. Užgavėnės. V. 1992.
26. Landsbergis V. Lietuvių folkloro teatras. Apie Lietuvos TSR liaudies buitės muziejaus liaudies muzikos teatro trupę. V. 1982.
27. Levickaitė I. Išleistas naujas kompaktinis diskas // Muziejininkystės biuletėnis, 2004, Nr. 4.
28. Lietuvos liaudies buitės muziejus. Lankstinukas. Rumšiškės. 2006.
Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. V. 1973.
29. Morkūnas E. Mediniai technikos paminklai // Mokslinė-praktinė konferencija „Lietuvos medinis paveldas“. Rumšiškės. 2006.

30. Morkūnienė T. Kalėdinės dienos Lietuvos liaudies buities muziejuje // Muziejininkystės biuletenis, 2001, Nr.1.
31. Olechnovičienė V. Du kartus šiais metais Lietuvos liaudies buities muziejus varė žiemą // Muziejininkystės biuletenis, 2001, Nr.1.
32. Olechnovičienė V. Regionų dienos liaudies buities muziejuje // Muziejininkystės biuletenis, 2003, Nr. 4.
33. Olechnovičienė V. Velykų šventei Lietuvos liaudies buities muziejuje – 10 metų // Muziejininkystės biuletenis, 2000, Nr. 2.
34. Samulionytė J. „Dziedai“ // Liaudies kultūra. 1998, Nr. 3.
35. Senieji amatai. Rumšiškės. 2001.
36. Stanikūnas V. Klepšių dūminė gryčia // Raguva. Versmė. 2001.
37. Stanikūnas V. Liaudies buities muziejaus šiandiena ir tolesnės raidos perspektyvos // Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1975 ir 1976 metais. V. 1977.
38. Stanikūnas V. Lietuvos kaimo muziejus. V. 2001, P. 4.
39. Stanikūnas V. Mediniai architektūros objektai muziejuose po atviru dangumi // Mokslinė-praktinė konferencija „Lietuvos medinis paveldas“, Rumšiškės. 2006.
40. Stanikūnas V. Tėviškės muziejus // Muziejai ir paminklai. V. 1970.

41. Arnout W. Managing change in newly independent museums: the Dutch experience // ICOM International Committee on Management. Study Series. 2006, No. 12.
42. Borun M. The stages of evaluation // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996.
43. Czajkowski J. Muzea na wolnym powietrzu w Europie. Rzeszow-Sanok. 1984.
44. Cassels R. Learning styles // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996, P. 39.
45. Dierking L. Historical survey of theories of learning // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996.
46. Gardner H. Multiple intelligences // Developing museum exhibitions for lifelong learning, London, 1996.
47. Gurian E. Thoughts from Civilizing the Museum // ICOM News, 2006, No. 1.

48. Herning museum. Lankstinukas. Herning. 1998.
49. Latvijas Etnografiskais brivdabas muzejs. Lankstinukas. Riga. 1984.
50. McManus P. Label reading behaviour // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996.
51. Plimouth Plantation. Plimouth. 2004.
52. Roberts L. Educators on exhibit teams: a new role, a new era // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996.
53. Serell B. and Rampling B. Computers on the exhibit floor // Developing museum exhibitions for lifelong learning. London. 1996.
54. Steinle J. All that work: a living history program // Local history notebook, Ohio. 1988 May/June.
55. Weschenfelder K. Handbuch Museumspädagogik. Düsseldorf, 1992.
56. Юбер Ф. Экомузеи во Франции: противоречия и несоответствия // Museum. Ежеквартальный журнал Юнеско. 1985, No. 148.
57. <http://www.llbm.lt>.
58. http://www.mmlab.ktu.lt/skansenas_lt
59. <http://www.muziejai.lt>.

Priedas

Lietuvos liaudies buities muziejaus edukacinės programos

Šeimos papročiai

Mergvakaris (bet kuriuo metų laiku) Užsiėmimo metu primenamos pradinio senovinių vestuvių etapo – vestuvių išvakarių – apeigos. Muziejininkės pasakojimas pagyvinamas užsiėmimo dalyvių veikla, panaudojant senovinės sodybos aplinką ir muziejaus eksponatus. Renkama vyriausia pamergė; nuotaka matuojasi senovinius vestuvinius drabužius, atsisveikina su gėlių darželiu, tradiciškai apdovanojama; pinamas rūtų vainikėlis, mokomasi rišti nuometą – senovinį ištekėjusios moters galvos apdangalą. Patariama nuotakai, kaip elgtis per vestuves, kad santuokinis gyvenimas būtų sėkmingas, o netekėjusioms merginoms – kad susirastų jaunikį. Užsiėmimas baigiamas atsivežtinėmis vaišėmis. Muzika – pagal užsakovų pageidavimą.

Vestuvės (bet kuriuo metų laiku) Vasarą prie vestuvėms pasidabinusios Kupiškio krašto gryčios – rūmo – vestuvininkus pasitiks šiai progai pasipuošusi muziejininkė, palinkės visko, kas buvo ir tebėra būtina besikuriančiai šeimai, kiekvieną linkėjimą palydėdama tam tikru magišku veiksmu. Supažindins su šeimos kasdienybe ir įdomiaisiais senovinių vestuvinių papročių momentais. Atšalus orams užsiėmimas vyksta šiltoje žemaičių troboje. Vestuvių ritualams siūloma XVIII a. pabaigos koplyčia (tik vasaros sezono metu).

Krikštynos (vasaros sezono metu) Užsiėmimas pravedamas prieš krikštynų apeigas, kurias atlikti siūloma XVIII a. pab. koplyčioje. XIX a. pab. aukštaičių vienkiemyje muziejininkė papasakoja apie šeimos gyvenimo periodą nuo kūdikio gimimo iki jo krikštynų. Atskleidžiamas pribuvėjos vaidmuo, primenamos krikštatėvių pareigos. Krikštynų dienos tikėjimai ir burtai. Pasakojimas pagyvinamas užsiėmimo dalyvių veikla, panaudojant senovinės sodybos aplinką ir muziejaus eksponatus.

Kalendoriniai papročiai

Užgavėnės (Užgavėnių laikotarpiu) Pasakojimas apie šventės prasmę. Kaukių demonstravimas. Moksleiviai daro Morę, vaidina kaukes. Vaišės senojoje troboje. Supimasis, važinėjimas arkliais, sukynės (priklausomai nuo oro sąlygų). Lašininio ir Kanapinio sirgalių kovos. Morės deginimas. Žaidimai aplink laužą.

Velykos/Atvelykis (Velykų/Atvelykio laikotarpiu) Velykinių ekspozicijų apžiūrėjimas, pasakojimas apie Velykų papročius. Tradiciniai žaidimai su velykaičiais. Velykės dovanėlių paieškos sodybose.

Jurginės (balandžio dvi paskutines savaites) Pasakojimas apie Jurgines. Apsilankymas tvarte. Jurginių apeigos. Žaidimas su jurgučiais. Kiaušinienės kepimas po atviru dangumi.

Sekminės (gegužės paskutinę/birželio pirmą savaitę) Apsilankymas skerdziaus pirkioje. Pasakojimas apie piemenų kasdienybę ir šventes. Piemenų žaidimai. Kiaušinienė po atviru dangumi.

Kalėdos (Kalėdų laikotarpiu) Kviečiame moksleivių grupes senoviškoje troboje susitikti su Kalėda, paburti ir pažaisti, pasivažinėti arkliais, aplankyti avinėlius ir paruošti Kūčias paukščiams...

Buitis ir darbai

„O kai aš pas promočiuotę buvau“ (bet kuriuo metų laiku) Tai viešnage prosenelių troboje, kurios metu, menant mįsles, susipažįstama su supančia aplinka (ji palyginama su dabarties buitimi), prosenelių apavu ir išeiniais drabužiais; namų ruošos darbais ir žaidimais. Žibinama balana, stebima, kiek laiko ji dega. Nešamas naščiais vanduo, skaičiuojama, kiek reiktų per dieną jo atnešti. Mušamas sviestas. Išbandomi senoviški svėrimo ir matavimo būdai (bezmėnas, gorčius). Vaišinamasi.

Vakarojimas (rudeni, žiemą) Jei norite pajusti kaimo trobos nuotaiką žiemos ar rudens vakare, išburti savo ateitį paprastos plunksnos pagalba, pamatyti kanapes ir sužinoti, ką iš jų daro, pabuvoti arklidėje ir žąsidėje, sužinoti, kodėl išnyko velniai, kaip juos atskirti nuo žmonių, iš kur atsiranda vaiduokliai, sudėlioti dėlionę išspręsti kryžiažodį - pasirinkite užsiėmimą šia tema.

„Duona ne vėju ateina“ (vasaros sezono metu) Užsiėmimo metu išklausomas pasakojimas, po to savarankiškai atliekamos užduotys. Pirmiausia su ekskursijos vadovu apžiūrimos muziejaus Žemaitijos sektoriaus ekspozicijos, susipažįstama su darbo įrankiais, darbais, kuriuos reikia nudirbti, kol duona pasiekia stalą. Praktinių užduočių rinkinys (testai, kryžiažodžiai, mįslės, patarlės) įtvirtina pasakojimo metu įgytas žinias.

Lino kelias (vasaros sezono metu) Muziejaus sodybos kluone apžiūrima linų dirbimo ekspozicija, pasakojama apie lino naudą, demonstruojami darbai (kai kuriuos jų

siūloma pabandyti moksleiviams), kuriuos būtina nudurbti, kad lauko augalas taptų dailiu raštuotu audeklu, aptariamas lino praktinis pritaikymas bei jo vieta papročiuose ir apeigose. Užsiėmimas baigiamas viešnage pas audėją.

Diena senojoje pradžios mokykloje (vasaros sezono metu) Aptariamos temos: spaudos draudimo laikotarpis, knygnešių žygiai, lietuviškos knygos kelias į Didžiąją Lietuvą, mamos mokykla, slaptosios mokyklos (pokalbis daraktorinės mokyklos ekspozicijoje), pamokėlė pradžios mokykloje muziejaus miestelyje.

Ar molinukas vien tik žaisliukas? (vasaros sezono metu) Supažindinama su molinuko istorija. Pasiūloma vaikams patiems nusilipdyti molinuką, supažindinama su molio paruošimo lipdymui pagrindais.

Šis tas apie puodynes ir puodynėles (vasaros sezono metu) Pasakojama apie puodžiaus amato raidą, lankant muziejaus ekspozicijas. Pasiūloma patiems moksleiviams nusilipdyti ar pabandyti žiesti puodynėlę. Supažindinama su molio paruošimo, lipdymo, žiedimo pagrindais.

Apšvietimo priemonės ir žvakių liejimas (bet kuriuo metų laiku) Pasakojama apie apšvietimo priemonių raidą, parodant balanas, žibintus, žibalines lempas, rodomas žvakių liejimas, leidžiant pabandyti patiems.

Kam gėlių darželis reikalingas? (vasaros sezono metu) Pasakojama apie darželio reikšmę sodybai, supažindinama su darželio augalais ir jų panaudojimu apeigose, papročiuose ir praktiniais tikslais.

Šiek tiek apie liaudies skulptūrą ir dievdirbius (vasaros sezono metu) Supažindinama su memorialinių paminklų įvairove, šventųjų vaizdavimu skulptūroje, paminimos išskirtinės dievdirbių charakterio savybės.